

Турсуной
СОДИҚОВА

Шик ранги

Сўз муръжизалар тоҳидир! У
эгилмаганни эгдириб, эрилмаганни
эритади. Сўз бўлган ёмон дўшга,
нолард лардга айланади. Дунёда
судбатдошга сўзни танилаб, териб
айта бўлган одами энг бахтли одами!
Ва у бошқаларни ҳам бахтийёр
тубғидир!

Турсуной Содиқова

ИШҚ РАНГИ

(Ҳадислар талқини)

4-китоб

Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи
Тошкент–2018

УЎК 297.1

КБК 87.7

С 75

*Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузури-
даги Дин ишлари бўйича қўмитанинг 31.01.2017 йилдаги
544-сонли хулосаси асосида тайёрланди.*

Abdulla Qodiriy nomidagi

viloyat AKM

INV № 167750-20196

ISBN 978-9943-5419-6-2

© Турсуной Содиқова

© Ғафур Ғулом номидаги
нашриёт-матбаа ижодий
уйи, 2018

Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим!

Шайтон ёлғизни енгади

Жамоатдан ажралманглар, чунки шайтон ёлғиз киши билан биргадир ва икки кишидан узоқроқдир.

Кимки жаннат неъматларини хоҳласа, жамоат билан бирга бўлсин.

Ҳадис

Яхшиликни сиз одамларга талпинган, одамларсиз туролмайдиган кишидан кутаверинг. Аллоҳ суйган бандасини одампараст қилиб қўяди... Ота-онамни йўқлаб борардим, кўпинча дарвоза ҳам, уйларнинг эшиги ҳам ланг очиқ, онамни эса албатта ён қўшниникидан топиб чиқардим, хандон уриб чақчақлашаётган бўларди. Бировларни йўқлаб, бировларга лутф қилиб, бировларнинг ҳолатини чиқариб толмас эди онам, онамжоним!... Бир шеъримда айтибман:

Онам битта калом айтса, ки юз жонда баҳор эрди,
Онам лутфи жаранг берса, дутору тор хор эрди,
Қўшилса у, ҳамма бедор, ўтиб тун, тонг отор эрди,
Онамдай суҳбати дилкаш зотимда йўқми, бор энди?
Боламнинг феълида, Аллоҳ, онамни уйғотиб бергин...

Эллигинчи йиллар. Тошкент. Бир уй, бир айвонимиз бор холос, рўзгоримиз гоят камтарин. Аммо қўшни аёллар кечалари нукул бизникига тўпланардилар. Уларга кўнгил яйратар дастурхон ҳам ёзилмасди. Ташқарида лопиллатиб қор ёғар, сандал (танча)нинг устига ўнинчи лампали керосин чироқни қўйиб олишар, тунги 11–12 гача қолиб кетишарди, онам чопон қавир, бир кекса хола чолларнинг ироқи дўпписини тепчир, Кимё опа ва Фароғат опоқилар эса уларга суҳбатдош бўлиб ўтирардилар... Мана шу ўтиришларида улар бир жамоат эди. Қандай ўйлайсиз, бу жамоадошлик уларга нима берарди? Онам «Одамнинг тафтини одам олади» деган нақлни кўп айтарди. Одамлар билан суҳбатга эса вақт кетади. Аслида вақт онам учун жуда керак эди, чунки тирикчилик шуни тақозо қиларди. Аммо қирғоққа чиқиб қолган балиқ сувга қандай талпинса, онам одамларга шундай интиларди. Ўша кез қатор сингилларим қазо қилган, дадамнинг ишлари орқага кетган, бир ёғи мусофирчилик. Лекин бу йиғинларда онам ҳеч кўз ёши қилмас, аксинча, ичакузди аскиялар айтар, ғаройиб ҳикоятлар билан атрофидагиларни мамнун қилиб ўтирарди. Хўш, бу ўтиришлар унга нима берарди? Жамоат – тарозу, дарду ғамингни бошқаларга солиштириб беради, бирини кўриб фикр қиласан, бирини кўриб шукр! Эҳтимол, бу аёлларнинг ичида онамдан

ҳам абгорлари бўлгандир. «Йиғлама, биродар, менинг бағрим ҳам мана бундоқ ярадор» деган бўлса, онажоним шайтонга ҳай бериб, «Бу аёл шунча ғами билан тикка яшаб юрибди-ку» дея, ўзини синиб қолиш, ётиб қолишлардан асраб юргандир балки!

Катта ҳаёт йўлига тушганингдан сўнг, энг дилбар дўстинг хотира бўлиб қолади. Аммо эслайдиган нарсаларингнинг ғоят ярқироғи, оловланиб турадигани талабаликнинг пахта ҳашари – жамоат билан туну тонгда бирга бўлиш пайтларидир! Кўпчиликнинг назари остида юриш, улар билан муомалага сўз танлаш, ўз тизгинингни маҳкам ушлаб туриш катта тарбия мактабидир! Кўпчилик бамисоли қайчи, ортиқча шохларингни қийиб туради. Айтган ортиқча сўзингни дарҳол ўзингга қайтариб, игнадай санчиб, тилингни тийиб қўяди! Кўпчилик ҳамиша кўз остидан сени кузатади ва шутарзда хатолардан омон сақлайди. Илмингни китоб ва устозинг ўстиради, феълингнинг онаси эса ҳамиша жамоатдир!

Нима учун тўй кўпчилик билан ўтказилади? Жамоатнинг дуосини олиш, дастурхон солиб, сенга дуоғўй ва тарбиячи бўлганларнинг кўнглини олиш учундир! Сезяпсизми, ғоят хурсанд пайтида ҳам киши одамлар орасида бўлишни хоҳлайди. Чунки бу илоҳий истак, «Бирга бўлингиз!» деган ҳукм Аллоҳдандир!

Ёруғ дунёни тарк этар пайтинг ҳам жамоат қуршовида бўласан. Бу гавжумликнинг қатор

ҳикматлари бор. Биринчидан, жаноза пайти марҳумнинг яхши фазилатларига қанча кўп одам гувоҳлик берса, унинг учун шунча шарофатли бўлур, иншооллоҳ! Иккинчидан, яқин кишисидан айрилиб, устуни қулаб турган одамга ғамгусор бўлиш, ўзига келиб олгунча суянч бўлиб туриш ҳам мусулмончиликдандир. Қолаверса, ҳар бора ўлим маросимида борганда интиҳонинг борлиги, бу дунёда ҳамма меҳмон эканлиги, то тирик экансан, ҳар бир дақиқанг ғаниматлигига ишонч ҳосил қилиб, тавбага шошилсан. Бу ҳам илм! Унга эга бўлишда эса жамоатга қўшилишинг сабаб бўлмоқда.

Гоҳо эрталаб жуда ланж турасан, ҳатто ўзингни бемор сезасан. Ишга боргач эса бир соат ўтар-ўтмас тирилиб кетасан, бинойидай ишлаб, тетиклашиб қайтасан. Билгинки, атрофингдаги кулиб юрган одамлар, уларнинг саломат ва хайрихоҳ туришлари, сендан самимий аҳвол сўрашлари вужудингга қувват узатди, сен нурландинг ва дадиллашдинг. Жамоаттинмай турли энергия тарқатувчи ва жисмингга бетакрор қувват бағишловчи жонли лабораториядир. Шунинг учун ҳам яхшиларга ёндашмоқ, уларнинг шарофатли нурларидан баҳраманд бўлмоқ, халқона айтганда, ёмонларнинг каттаси бўлгандан кўра, яхшиларнинг кичиги бўлиб юриш чандон яхшироқдир!

Шайтон ёлғизни енгади. Гуноҳлар ёлғизликда содир этилади, тушкунликка ва саросимага

ёлғиз қолганда тушилади, бемор ёлғиз қолса, дарди оғирлашади. Инсондан узоқлашганнинг холи шу! Онам тинмай «Ёлғизликда жон чиққулик қилмасин, биринг доим ёнимда бўл» деяверардилар...

Одамшаванда бўлайлик, одамларга ёқиб юрайлик, уларнинг кўзлари бизга офтоб, юраклари атрофимизда қўрғон бўлиб турсин.

Яхшининг ёри Аллоҳ

Кимки одамларни рози қиламан деб, Аллоҳнинг ғазаби келадиган ишни қилса, Аллоҳ уни одамларга топширади. кимки Аллоҳни рози қиламан деб, кишилар ғазаби келадиган ишни қилса, унга кишилардан келадиган зарарга Аллоҳ кифоя қилади.

Ҳадис

Ҳайитлар Яратганнинг борлигига имон келтириб, Унинг бандаларига берган моддий ва маънавий бойликларига шукроналар айтиб, яйраб, қувонганларини янги либослар кийиб изҳор этиб, бир-бирларини йўқлаб, эҳсонлар қилиб, савобини ўтганларига бағишлайдиган қадр ва покланиш кунларидир. Аммо қонида шайтон айланадиган одамзод шундай муборак саналарни ҳам беҳурмат қилишга улгуради. Бир суҳбат қулоғимга чалинади: «Пул кетса ҳам, обрў кетмасин, қудамга қараб ўтирмай, келинимнинг

хайитига қарз-ҳавола қилиб бўлса ҳам, тўрт юз дўлларга тўрт қилдирыпман.» Мен уни инсофга чақирмоқчи бўламан. «Вой опагон, бу харажат ҳеч гап эмас, фалончи (таниқли амалдорнинг отини айтади) қизига бир минг икки юз дўлларлик тўрт тайёрлатибди!» – дейди у нигоҳини найза, овозини қилич қилиб!

Тилаб олган, не куйларга тушиб катта қилган боласининг бодомдай гуллаб турган янги рўзгорига дуо излаш ўрнига лаънатлар ёғдираётган жоҳил она бу! У ҳайитни пеш қилиб туриб, шуҳрат топмоқчи, келганларни ҳайратга солмоқчи ва шунингдек, баланддор қудаларини рози қилмоқчи. Шуҳратпарастлик дегани атрофга қараб: «Бу менман, бу фақат менингқўлимдан келади!» дея кўкрак керишдир. Бундай одам Худони унутади! Бу – катта гуноҳ. Шунча пуллик нарсани келганларга бўлиб берса бошқа гап эди, у уч кун тургач, айнийди, ё анҳорга оқизилади, ё молга берилади! Бу – яна бир гуноҳ! Қарз узиш мобайнида ҳисобига оила иқтисоди маълум муддатга танглашади, бунга сабабчи бўлишнинг ўзи яна гуноҳкор бўлишдир! Ўринсиз ташвишлар билан Аллоҳ берган жисму жонини қийнагани учун эса вақти-соати келиб яна жавоб беради! Кўрдингизми, у Яратганнинг розилиги билан ҳисоблашмагани учун, шунча мушкулотга рўбарў бўлиб турибди.

Оиламяхшияшасиндейсиз, болаларимармон қилмасин дейсиз, ана ановилар ҳам шундай

йўл тутяптию дейсиз-да, савдода ноҳалол йўл тутасиз, порахўрлик ёки судхўрлик қиласиз, давлат ё кимсани алдаб пул топиш йўлига ўтасиз. Ҳадисга эътибор беринг, «Одамларни рози қиламан деб, Аллоҳни ғазаблантирадиган йўл тутсанг, Аллоҳ сени одамларга топширади» демоқда. Сиз юқоридагича йўл тутдингиз, қарабсизки, болангизнинг биттаси куйдирадиган чиқади, Аллоҳ сизни унинг қўлига топширади ё бадфеъл аёлга ёки эрга қисматингизни тўғрилайди ёки келинингиз, эҳтимол, куёвингиз баттол чиқади – шу ғавғолар ичра хомталаш бўласиз!

Идорангиздаги раҳбарни ёмон кўриб турсангиз ҳам, унга яқин бўлишга тиришасиз. Садоқатингизни исбот қилмоқчи бўласиз-да, жамоадошларингиз ҳақида ёмон гапларни унга етказа бошлайсиз, раҳбарнинг нотўғри ишларига рағбат берасиз ёки унинг гуноҳ ишларига шерик бўласиз. Қарабсизки, у учраган шармисорлик сизни ҳам уриб кетади! Ҳамма амалимизни Аллоҳ кўриб турганини унутмайлик!

Қўлида моддий имконияти ёки иш битирувчилик қобилияти бўлган, аммо ўзи бузуқ, муттаҳам кимсаларга боғланиб юрасиз, сиз аслида уларни ёмон кўрасиз, аммо бир куни керак бўлиб қолади дея, кўнгилларини овлаб турасиз, ёмон ишларига жирканмай томошабин бўласиз. Бундан Аллоҳ рози бўлмас, кун келиб, ўшаларнинг гуноҳига шерикликда айбланасиз!

«Кимки Аллоҳни рози қиламан деб кишилар ғазаби келадиган ишни қилса, унга кишилардан келадиган зарарга Аллоҳ кифоя қилади», яъни, Ўзи у одамга ҳимоя бўлади, зарарлангирмайди, дейилмоқда. Кимдир хизматни (давлат иши бўладими, ҳунар бўладими) тирикчилик ўтқизиш манбаи деб билади. Кимдир эса пул топишдан ҳам кўра бир нарсани яратиб, йўқдан бор қилиб, завқлангани, мазза қилгани меҳнат қилади. Буни ихлос билан ишлаш дейилади. Бундай одамлар бахтли кишилардир, чунки улар зерикмайдилар, чарчамайдилар, энг муҳими, касби-корларига хиёнат қилмайдилар. Аммо улар умр бўйи рақиблар қуршовида яшайдилар. Дунёда ким кўп, суст одам кўп, кўзи илонники каби ялтираб турадиган ҳасадгўйларни айтмайсизми! Улар ҳамиша ишчан, меҳнаткашларга ҳамлада бўладилар. Аммо яхшининг ёри Аллоҳдир. Ихлос билан ишлашда давом этавериш керак, ҳамма экканини олади, аллакимнинг дастидан сиқилиб юрсанг ҳам, камроқ топсанг ҳам, Эгамнинг Ўзи умрининг охиригача етадиган етарли ризқ ва ҳурмат ато этади, иншооллоҳ!

«Мен» деб кўксингга уравермасанг, мақтов рўйхатларига тиркалишга, мукофотларга эга бўлишга уринавермасанг, аксинча, «ишларимдан Аллоҳ розими, йўқми» деб, ўзингдан кўнглинг тўлмай яшасанг, Яратган сени ҳеч ким ўчира олмайдиган сара рўйхатларга қўшгусидир. Ҳеч ким тушира олмайдиган

хурмат тахтига, ҳеч қачон тугамайдиган баракот бахтига эга қилгусидир.

Шайтондан сақланинг

Бир нарсани яхши кўришингиз сизни кўр ва кар қилиб қўяди.

Ҳадис

Гапнинг индаллосини айтганда, бир нарсага туну кун берилиш, иситма чиққунча, кўзинг тингунча, токи жонингга, молингга зиён етгунча ўшанарсага мукка тушиб, мубтало бўлиш атрофдаги сенга берилган бошқа неъматларни унутиш, яъники, Аллоҳни унутиш демакдир. Ўзинг ўз зиёнингга юра бошлабсанми, кўр бўлганинг шу, кар бўлганинг шу!

Бир тутатиб қўйсанг, бир дақиқача роҳат (сенингча «кайф») берадиган папиросга ёпишиб олиш, думини думига улаб чекиш, (онангни йўқлаш, уйингга нон олиш эсингдан чиқса чиқадики, папирос олишни унутмайсан!) у билан шу қадар дўст тутуниш, яна «йигирма йилдирки, ўттиз йилдирки ташлай олмаяпман» деб ғурурланиб гапириш ичингга кириб олган шайтоннинг тўла ғалабасидир! У сени эгаллаб бўлди, бу дегани унинг сендаги иши битди: биринчи навбатда у виждонингни, тафаккурингни ухлатиб қўйди, кейин йўталадиган қилди, ошқозонинг яра бўлди, асабинг таранг, гапирсанг, бамисоли қора ўчоқдан тутун

чиқаётгандай, юзларингга ис ўрнаб-ўрнаб кетган! Қолаверса, болангнинг соғлиги бир нави туғилди! Кечир мени, юқоридагидан мулойимроқ баён тарзини топа билмадим. Наҳотки, чинордай гуркираган қоматинг барги хазондай ғижимлангунча, зурриётинг яроксиз бўлгунча кўр ва қар бўласан?! Агар кўру қар бўлмасанг, шунча бойликни берган Яратганни унутиб, бу дунёда сени бахтсиз, у дунёда дўзахий қилиш ягона мақсади бўлган шайтоннинг айтганини сўзма-сўз ижро қилармидинг?! Папирос нима деган гап, аммо шайтон алайҳилаъна шугинадан ҳам тақдиримизни қаро қила билади. Пулга, ароққа ружу қўйиш, шуҳратга ружу қўйиш ҳам худди шундай фалокатли йўللاردандир!

Ҳар бир инсон – неъмат, унга интилиш керак. Аммо ҳар бир инсонда шайтон борлигини ҳам унутмайлик! Эҳтиёт даркор. У ҳаммамизга тинмай қутқу солиб туради. Ва ҳар қадамда адаштириши, гуноҳлар содир этишимиз мумкин. Шунинг учун ҳам, «Кўп берма, кўнгил қўйма» дейди халқ. Сендаги имкониятлар Аллоҳнинг неъматлари, унинг жиддий ҳисоб-китоблари бор, биринчидан, ўзингдан, бола-чақангдан ошганини бер. Иккинчидан, бераётган нарсага эҳтиёжи бўлса бер, қолаверса, у илтифотингнинг қадрига етса бер! Яна: узлуксиз мурувват қилишни ҳам тўхтат. Бир куни у шайтоннинг гапига кириб, дилингни оғритиб қўйса, шунча мурувват эвазига топган

«қадрингга» куйиб-куйиб кетасан! Онангга, болангга, уруғ-аймоғингга бунчалик югуриб, бунчалик илинмаяпсан-ку! Аллоҳнинг олдида сен аввал ўз оиланг учун бурчдорлигингни унутма!

Онам раҳматли: «Фалончининг ўйи калта, бировни топиб олса, итнинг жунидай киришиб кетади», – дердилар! Инсонларга интил, дўст топ, дўстлик қил, ҳамфикр топсанг, йўқотиб қўйма, аммо нозик саргузаштларинг, қўлингдан нималар келишини сир тутганинг маъқул. Аксари ҳолатда рақиблар ўта яқин бўлиб кетган одамларингдан чиқади!

Яна «Бировни ортиқча яхши кўрма, кун келиб уни ёмон кўриб қолишинг мумкин» ва «Бировни ортиқча ёмон кўрма, вақтикелиб, уни яхши кўриб қолишинг мумкин» деган ҳадислар бор. Сен бу ҳадисларни дилингда ҳар кун иёдлаб юр ва жараённи кузат: бойиб кетишинг ё, аксинча, камбағаллашиб қолишинг бор, пул қарз олиб ва пул қарз бериб кўришинг бор, бошингга иш тушганда бир синайсан, сафарларда бирга бўлиб кўр, моддиюнга назарининг пастлиги-ю баландлигини сина ва сўнггина кўнгил ипларини боғла...

Дунёда ўз аёлига муккасидан кетиб, мубтало бўлган эркакдан хунуги йўқ! Ҳали мактабдалик пайтимда уйимизга бир меҳмон келганди. Ва у гўдак хотирамга ёқимсиз суратдай ўрнашиб қолган. Нега десангиз, у неча кун турган бўлса, оғзидаги гапи фақат хотинини мақташ бўл-

ганди. Аёлининг ҳиндларники каби холи борлигини кетгунича ўн мартача такрорлаган эди-ёв! Ҳозир унинг ёши етмишга борди. Аммо қисмати чатоқ бўлди: у ҳануз оддий аскар, аёли эса генерал бўлиб ўтиб бормоқда. Хотиннинг истагига биноан, у жигар-бағир, виждон-орият деган нарсалардан юз ўтирган. Аллоҳнинг раҳми келсинки, унинг у дунёлиги ҳам хунук кўринадир!

Бир оилавий можаро қулоғимга чалинади. Қайнота куёвга дермиш: «Битта ўғил бўлсанг нима бўлибди! Мана мен ҳам якка ўғилман. Аёлим «бахтли бўлишимизни хоҳласангиз, ота-онангиздан алоҳида яшаймиз» деди, мен аёлимни жуда севар эдим, оилавий бахт биринчи ўринда бўлиши кераклигини англадим ва уй олиб чиқиб кетдим. Худога шукр, чиройли яшаб келяпмиз. Мана сизларга ҳам уй олиб қўйдик, қизим билан кўчиб келинлар, ота-онангни кўриб-келиб тураверасизлар!» Бу одамни шайтон шу қадар кар қилганки, у шунча йилдан бери ўз ота-онасининг норизолигини кўрмай, эшитмай келди! Атрофни ҳам кузатолмай қолган, битта эмас, қаторлаб ўғиллар бўлишса ҳам, ота-она кўнглини олиш учун ҳамма нарсага тайёр, ҳатто уларни қўлларида кўтариб юришга ҳам рози фарзандлар борлигини билмайди у! Бу хотинпараст эркак ўзининг дўзахийликка олиб борадиган бу фалсафасини энди куёвига ҳам сингдирмоқчи!

Болапарастлик ҳам шундай ёмон балодир. «боламга, боламга» деб бўғзингдагини ҳам узиб бераверсанг, «у келажақда бекаму кўст яшаши керак» деб, ўзингни, бошқаларни, эл-юрт олдидаги бурчу уятни йиғиштириб, ҳалол-ҳаромни аралаштириб, мол-дунё йиғишга тушсанг, буларга сазовор бўлган боланг элнинг, ўзингнинг ҳамда Аллоҳнинг норизолигига йўлиқувчи бадкирдор кимсага айланади! Бир нарсага ортиқча меҳр қўйиб, ақлни кўр, виждонни қар қилганинг учун етган жойинг шу бўлади!

Киши Яратганни унутган сари шайтонга яқинлашаверади. Шу даражага етадики, сурат уники, аммо ҳамма ҳаракатлари шайтонники! Ва шундайлардан бири бир куни ўзини «муҳаббатга йўлиққан» деб эълон қилади. Йигирма йиллик турмуши бор бу эркак инсоний тутум тутганда, ичида севиб, ичида куйиб юраверар эди, аммо унинг номидан иш тутаетган шайтон эди! Ва у «Болаларинг нима деса дер, аёлинг нима бўлса булар, ота-онанг эрта-кеч ўтиб кетадиган вақтинча одамлар, уйланиб ол шунга» деди, «Усиз ўлиб қоласан» деди, «У ҳақдаги ёмон гапларни эшитма, ҳаммаси тухмат» деди. Бу аёлга учрагунча эркак пок, тартибли инсон эди. Унинг самимийлиги, мардлиги ва пулдорлигини фаҳмлаган шайтон аёл эркакнинг атрофида елвизакдай айлана бошлади. У ўзини дастлаб тузалмайдиган бемор ва бахтсиз муштипардай таништирди.

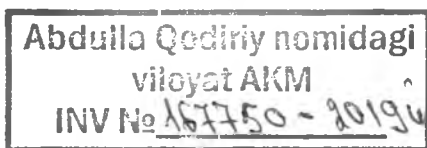

Қарасаки, эркак унга силаи раҳм кўзи билан қарамоқда. Дарҳол икки фарзанди бўлсада, бирини ҳеч икки қилолмаган камбағал эри билан ажрашди. Энди эса беморлигининг устига бошида эркаги йўқ мунглуғ аёл сифатида ҳасратларини тўка бошлади. Эркакка «сиздан иш ўргансам, сизни устоз десам бўладими» каби юкунишлар билан юзланди. Хомгина эркак лаққа балиқдай бу тўрга илинди! Боши очиқ аёлга ёрдам берсам, гап-сўз бўлади, уни никоҳимга олиб қўя қолай, деди ўзича. Бир бурчакда хуфёна (исломга мутлақо зид) никоҳ ҳам ўқилди. Унинг қалбан ва фикран кару кўрлиги шу қадарки, эр камбағал бўлса, уни бойроғига алмаштириб юбориш имонданми, деб ўйлаб кўрмади. Мана бу икки боланинг отаси бор-ку, ўлган бўлса бошқа эди, уни суриб ташлаб, оталикни қотирадиган мана менман, деб чиранган бўлмайманми дея ўйламади. Уларга ўз болаларига қилмаган мардона меҳрибончиликларни қила бошлады. Кун келиб, менинг ҳам омадим кетиб, бу аёлнинг оиласини таъмин этолмасам, керагим бўлмай қолмасмикин, демади! Бу «муҳаббат» деди! Муҳаббатнинг дунёда энг тоза, энг холис, яхшиликларга элтувчи шарофатли нур эканлигини эсламади, таҳлил қилмади, тафаккури ухлаб қолди унинг! Муҳаббатга лойиқ аёл бировнинг рўзгорининг бузилишига рози бўладими дея ўйлаб кўрмади! Бир маҳаллада туриб бировнинг эри билан

етаклашиб юришга аёлим, қизим, синглим жазм қила олармиди?! Агар улар шундай қилсалар, мен қай аҳволга тушар эдим, демади! Дея олмасди ҳам! Чунки унинг вужудини шайтон ишғол қилиб олди!

Аллоҳни унутганга Аллоҳнинг қаҳри тайёрдир: қарабсизки, қизи вояга етиб, ўғли уйланадиган бўлганда эл орасида хунук гап-сўз бўлди, оға-инилари мулзамликда қолдилар, ўзи полвон йигит эди – юрак хасталигига учради, аёли оғир беморликни ўтказди, ич оғриғидан онаси тўшакка михланиб қолди, ишида ҳам кескин орқага кетишлар бошланди! Муҳаббат бундай асорат қолдирмайди! Бу аёл қиёфасидаги шайтон етаклаб келаётган касофатлардир! Лақма эркакни Аллоҳ шундай жазолади!

Аллоҳни бир дақиқа ҳам унутмаслик ҳам-мамизга насиб этсин. Аллоҳ билан ҳар сонияда сўзлашиб турмоқ керак! Ахир пулга қўлу оёқ сотиб олиб бўладими? Боланг кўзингга нур бера оладими? Сен яхши кўрган аёл ёки эркак бодомни гуллата оладими, булбулни ясай биладими? Йўқ! Йўқ! Йўқ! Бу нозу неъмат, фароғат-роҳат ва мўъжизаларни фақат Яратганнинг Ўзигина бера олади холос! Ҳамма муҳаббатларимиз фақат Унга бўлсин.

Тавба қил!

Аллоҳ таоло бандасининг бирор гуноҳга пушаймон бўлаётганини билиши билан у кечирим сўрамасдан турибоқ кечириб юборади.

Хадис

Сенким бўлсанг ҳам: яхшимисан, ёмонмисан бундан қатъий назар, Аллоҳнинг бандасисан. Эгам эгангдир, гуноҳингдан норизо бўлиб, савоб ишларингни эса суюб туради. Мен ҳам сени ёмон кўриб турсам-да, тақдирингга алоқадорман. Чунки бир-биримизга биродарликка, ҳамкорликка буюрилганмиз, бир кун бунинг ҳисоб-китоби бор. Мусулмон эканманми, «менлигим»ни қайириб бўлса-да, сенга яхши ниятда бўлишим шарт.

Бундан ташқари, сенинг ҳам оиланг, болачақанг бор. Улар устидан тузган баланд режаларинг, ниятларинг бор. Дуолар қиласан, эртанги кунингни гўзал кўришни туну тонг орзу қиласан. Илоҳим, ҳар бир банда инсон сифатида инсонлик бахтини кўрсин!

Сен ҳали уни, ҳали буни ўзингга душман сайлаб оласан, уларни кўрганда хўмрайиб ўтасан, рангинг ўзгаради. Аммо билиб қўй, сенинг катта рақибинг одамлар эмас. У сенинг қонингга айланаётган шайтондир! У дилингга суфлёр (сўз ўргатувчи), кўзингга кўзойнак бўлиб олган, нимани ўргатса, шуни ижро қилиб, нимани кўрсатса, шуни кўрасан! Неча

йил ўрганган илминг қўлингда, алломаларнинг китоби ёнингда турибди. Аммо сен, шоир таъбирича, ҳаммомга кириб нопок чиққан киши кабидурсан! Ориф инсон бўламан деб орзу қилгандинг, Аллоҳ сенга сўз айтиш имконларини берди. Аммо сен шайтонга шогирдликни маъқул кўрдинг. Ҳар бир қилган ишинг ва ҳар бир айтган гапингда унинг хунук дастхати кўриниб туради. Бир мисол: устозинг оламдан ўтди, биринчидан, у элга таниқли одам эди, иккинчидан, ҳали тупроғи совугани ҳам йўқ эди. Аммо кишиларнинг олдида беҳижолат туриб, беписандлик билан: «Устозимиз аввал яхши бўлсалар ҳам, кейинги пайтларда олимликлари хира тортиб қолган эди, мана қўлимдаги қўлёзмаларининг устидан кўриб чиқишга мажбур бўлдим», – деб ўтирибсан! У сен ҳали йўл тополмай жавдираб турган пайтингда қўлингдан ушлаб, изга солиб қўйганлардан бири эди! Унинг ўлимидан хомуш тортиш, орқасидан дуо қилиб, Аллоҳдан раҳмат сўраш ўрнига руҳини безовта қилдинг. Шайтон ниятига етди: номаъқул гапни айттирди ва атрофга сени номард шогирд, мақтанчоқ ва саёз кимса қилиб кўрсатди. Биродар, тавба қил, ўша гапингга пушаймон қил! Токи жавоби қайтиб қолмасин! Токи сенинг гуноҳинг эвазига болангинг йўли бекилмасин!

Одамлар – мўъжиза. Бу дунёни обод ва кўримли қилиб турадиганлар шулар. Улар сенинг ҳам атрофингда бир-бирининг

кўнглини олиб, кечириб, бир-бирларини суяб, ўзаро илиниб, мулозаматлар қилиб, талай хайрли ишларга ирод этиб, яшаб юрадилар. Сенинг эса кўзларинг олазарақ, учраганки одамдан ёмонлик излайсан ва ёмонлик кутасан! Кир қалам билан кир дафтарингга кишиларнинг фақат хатосини териб борасан, гўзал гулдастани титкилаб юриб, ичидан қилдай сомон топмасанг, еяётган ошингдан ҳеч йўқ битта курмак чиқмаса, сиқилиб қоласан. «Ҳар тўқиснинг албатта битта айби бўлади, ўшани топувчи мендан ақллиси йўқ» деб, одамларнинг юзига қўлинг учи эмас, оёғинг учини қўйиб сўғал қидирасан! Айб тополмасанг, унинг исми устига «балки ундоғдир, балки мундоғдир...» деган қатор гумон аломатларини қўйиб ташлайсан! Тахминларингни ростдай қилиб, кўзингни илоннинг кўзидай чақчайтириб рақибингнинг юзига айтаверасан ҳам! Сенга ёқмаган кишини кимдир мақтаб қолса, шарт ўрнингдан туриб унинг айбларини санай кетасан. Тўхта, ғофил биродар, бир ҳадисда «Кишининг илми саналмоғига Аллоҳдан кўрқмоғи кифоядир» дейилади. Яратгандан кўрққин, У яратган бандаларини камситиб, Унинг қаҳрини келтирмагин! Яна ўша ҳадисда айтилади: «Кишининг нодонлигига эса ўзига бино қўймоғи кифоядир». Бировларни кўрсатаётган оёқ учингни ўзингга ҳам тўғрилаб, «Ўзим-чи, ўзим кимман?» деб қўйгин ора-орада! Ўзингни

тезроқ тўхтатмасанг, элга кимлигингни Аллоҳнинг ўзи кўрсатиб қўяди!

«Энг оғир гуноҳ гумондир!» дейилган. Сен эса одамлардан гумон қиялпсан, уларни ранжитяпсан, кўнгилларини вайрон қиялпсан. Тўхтагин, Ўзига тавба қилгин, эртами-кеч жавоби хунук келади. Балки, ўзингга ҳеч нарса қилмас, аммо ота-онанг, жигар-бағринг, аҳли аёлингга бало чақирасан, шумоёқ бўлма!

«Мана энди мендан кўрсин» деган ширинг бор, бировни жойидан жилдириб юборишгача кучи етадиган «номалар» ёзиш «салоҳиятинг, журъатинг» бор. Балки сен «боплаб қўяётган» ўша одам ҳақиқатан ҳам нодондир, жойига номуносибдир, аммо энг одил жазо берувчи сен, мен – бандалар эмас, Аллоҳнинг ўзидир! Ундан илгарилаб, «мен»ини кўрсатмоқчи бўлиш Яратганга қарши ишдир. Энг қаттиқ жазо ўзингга қайтиб қолмасин тагин! Тавба қил, ўша ишларингга пушмон келтир!

Мен асло шу туришингга бефарқ қараб, нима бўлсанг бўлавер деб кетолмайман. Бу мусулмончиликдан эмас. Менинг ҳам болаларим бор, уларнинг хавотирини олиб, ҳаммаша симобдай қалқиб тураман. Агар менинг гуноҳларим эвазига уларга кулфат келганини англаб қолсам, шу дунёнинг ўзидаёқ дўзах ўтида куйганим шу. Буни ҳеч кимга раво кўрмайман! Болаларингга раҳминг келсин! Тавба қил, Аллоҳ кечиради.

Яна бир ҳадисда: «... Ҳасадлашманглар, ёмон кўришманглар, алоқани узишманглар, юз ўгиришманглар; Аллоҳ буюрганидек – унинг дўст-биродар бандалари бўлинглар» дейилади.. Бу хоҳласа бажариб, хоҳламаса кўйиб қўяверадиган тақлиф эмас! Бу – ҳукм! Бунга итоат этмоқ имондандир.

Сўз билан обод кўнгил

Яхши суҳбатдош атирфурушга ўхшайди, гарчи у атридан бермаса ҳам, хушбўй ҳиди сенгача етиб туради.

Ҳадис

Биз бировни соғинганда унинг қошу кўзи ва ё кийимларини эмас, балки овозини ҳамда шу овоз билан қулоқларга, юракларга ёқадиган қилиб айтган сўзларини соғинамиз. Кимни суйган бўлсак, сўзи учун шайдо бўлганмиз. Ким деб куйган бўлсак, сўзларининг хуморида адо бўлганмиз! Сўз мўъжизалар шоҳидир! У эгилмаганни эгдириб, эримаганни эритади. Сўз билан ёмон яхшига, номард мардга айланади. Ҳатто у билан инсонни ўлимдан олиб қолиш мумкин! Дунёда суҳбатдошига сўзни танлаб, териб айта билган одам энг бахтли одам! Ва у бошқаларни ҳам бахтиёр этувчидир! Қалам аҳли учун эса қалам излари жон ипидир, у сўз суратини чизолмай қолса, шоирнинг жони узилади!

Яхши суҳбат – малҳами тан, яхши суҳбат ороми жондир. Бир сўзлашув, фикрлашув дардида кишилар олис шаҳарлардан бир-бирларини излаб келадилар. Бир дилкаш одам дуч келса, уни тинглаб тонг оттирадилар, барибир тўймай қоладилар! Кишиларнинг кўзига муҳаббат билан боқиб, ихлос билан айтилган сўз тингловчининг дилида инқилоб ясай олади. Сўзни чиройли айтинг, биродар! Гоҳида «мен сўзга уста эмасман, зеру забар қўйиб айтолмайман» деган гапларни эшитамиз. Асло ундай деманг! Гапира оладиганки одамнинг ичида минг бир қават сўзи бор. Ҳар бир инсон – сўз сандиғи. Фақат рўпарангиздаги одамга қайси сўз мос келишини ҳушёрлик билан танласангиз бўлди! Аслида сўзни дилингиз танлайди, шунинг учун аввал дилингизни тўғриланг. Рўпарангиздаги одамни асло ёмон кўрманг. Гарчи у ёмон одам бўлса-да, яхши сўз билан юмшатишни ният қилиб туринг. Бу билан аввал ўзингиз ютасиз, биринчидан, юмшаган одам сизни «отиб» қўймайди. Иккинчидан, дил оғритишдай оғир гуноҳдан фориғ бўласиз.

Сўз айтишни билинг, биродар. «Ўтган кунлар» китобидаги Кумуш билан Отабекнинг бир суҳбати ҳали-ҳануз юмшоғу қаттиқ юракларни бирдай зилзилага солиб келади: Отабекнинг Тошкентдан уйланиши кераклиги қудаларга очди-очди бўлди. Шу сонияларда нариги хонада бу тўхтам Кумушбибига уқ-

дирилмоқда. Бериги хонада эса Отабек бу гапни Кумуш қандай қабул қилишини тасаввур қилолмай, тиззаларига чўкканича, кўлидаги Фузулий девонини ҳам унутиб, муз қотиб ўтирибди. Унинг назарида дунё ҳозир чархпалакдай айланиб кетади, мана ҳозир унинг ичида бир нарса портлайди, бир нарса чил-чил синади!.. Шундай алфозда ўтирганида эшик ҳорғин очилди, мусаввирлар меҳр кўйиб чизган суратдай Кумуш кўринди. У аста келиб, этакларини майин шилдиратганча Отабекнинг қаршисига ҳаводай қўнди. Отабек уни охириги марта кўраётгандай, юзларига кўзи билан эмас, жони билан термулди. Маҳбубасининг юзи-ю қабоқлари йиғидан кўпчиб кетган эди.

«Ким йиғлатди сизни?»

«Йиғлабманми?»

«Кўзингиз, киприкингиз...»

«Ўзи шунақа...»

Жавобни қаранг! «Ўзи шунақа» эмиш! Юракни сидириб соладиган жавоб бу! Отабекнинг дунёсини остин-устин қиладиган жавоб бу! Шу иккитагина сўзга осмонга етгулик доду фарёдлар чўкиб турибди! «Бундан кейин шундоқ қиёфада яшаш менга қисмат энди» дегани бу. «Сиз туфайли дийдаси гирёнлар сафига кўшилдим» дегани бу. «Юзимнинг офтоби сўнди, бундан буён мени кўз ёшларим денгизидан топаверасиз энди» дегани бу!

«Мен рози, мен кўндим, – деди дафъатан Кумуш, бу сўзни нимадандир қўрққандек шошилиб айтди ...»

Ахир Отабекдай ёрдан айру тушишга чидаб бўладими?! Ахир киши ўз ризолиги билан ўз юрагини иргитиб ота биладими? Жонриштаси билан боғланган кишисини ўзга чимилдиққа ўз қўли билан кузата биладими?! ... Шу икки оғиз сўзни айтди-ю, Кумуш Отабек учун янада улуғлашди, бебаҳо малакка айланди! Айрилиқни-ю, кўз ёшларини ва шайтон васвасаларини сояда қолдириб, Кумуш қиёфасида юксалиб бораётган бу мавжудлик Кумуш эмас, МУҲАББАТ эди!

Бахт бу ҳақиқий муҳаббатдир, қолгани ўтаверсин деган, хулоса чиқади бу суҳбатдан! Муҳаббат илмини уқасан, ақл оласан бу суҳбатдан. Ўзингнинг жуда майда эканлигингдан хижолат чекасан, шайтоннинг ноғорасига рақсга тушиб, умринг ўтаётганини тан оласан!...

Яхши суҳбат – тарбиячи, яхши суҳбатдош – Аллоҳнинг юборган неъматиди. Уни бой берма, биродар, изидан туш, моддий машмашаларингни бир зум унут, унга қулоқ ос!

Олтмишинчи йилларни эслаيمان, ўйласам, улуғларни кўрган табарруклар бўлибмиз биз ҳам. Университетда таҳсил берган устозларимиз Озод Шарафуддинов, Умарали Норматовлардан умр бўйи миннатдор ўтяпмиз.

Айнан шулар биз учун кўплаб учрашувлар ташкил этардилар. Раҳматли Ғафур Ғуломнинг келишлари ҳар сафар байрам эди. У кишини ҳеч бош яланг кўрмаганмиз. Дўппиларининг бурчагини кенг пешоналарига тўғрилаб, қошларини ажиб чимириб турар эдилар. Тик қоматлари алпдай, қўллари-ю юз суяклари йирик, овозлари ҳам наърали эди. У киши ҳақиқий Шарқ алломаси эди. Одамлар билан суҳбатлашиб туриб шеър тўкиб ташлар, ҳар бир жиддий гапни ҳам юморга ўраб айтар, суҳбатининг ҳар дақиқасида гурр этган кулги кўтарилиб турарди. Даврадаги ҳамма одам у кишини маҳлиёю мубтало бўлиб тинглар, суҳбатига кирганлар қушдай енгил бўлиб чиқардилар. Ҳар бир айтган сўзи ҳикмат эди, илм эди. (Аллоҳ раҳмат қилсин!)

Абдулла Қаҳҳорнинг иқлимлари яна бир бошқача эди. Ғафур ака қанчалик гулдурос билан кириб келса, Абдулла ака шунчалик сокин, жимлик билан келардилар. Минбарга чиққанларида гапларини эшитмай қолмайлик, нафас ютиб турардик. Паст оҳангда гапирар, ҳеч ҳаяжонланмас, ҳеч адашмас ва кўп сўзламас эдилар. Жумлалари минг бир ўйланган, обдон рандаланган, мўлжалга беҳато урадиган бўларди. У киши бор жойда ҳамма ҳам юрак ютиб сўзга чиқолмасди. Бу ёғини сўрасангиз, анчайин қаламкашлар матбуотга шеър, ҳикоя беришга ҳамиша бирдай журъат этмасдилар. «Абдулла ака кўриб қолса

нима дер экан?» деган хижолатчилик турарди. Абдулла Қаҳҳор асил маънода ёшларнинг мураббийси, каттиққўл устоз эдилар. Ҳар бир ижодкорни кузатиб борар, матбуот орқали қаддини кўтарар ва жуда ўринли қилиб қулоғидан аста чўзиб ҳам қўярдилар. Биз ҳамиша у кишининг суҳбатидан ўзимизни рентгенда кўргандай хатоларимизни топиб, ёзганларимиздан изза бўлиб чиқардик.

Шайхзода, Миртемир, Асқад Мухтор, Мирзакалон Исмоилий сингари азиз сиймолар билан суҳбатларни айтмайсизми! Улардаги самимийлик, рангин санъат, фалсафа ва доноликдан юракларимизнинг тубигача ёришиб кетарди. Ҳанузгача улардан нур олиб яшаётганимни ҳис қилиб тураман.

Аллоҳ умрларини зиёда қилсин деб тиллаганимиз – Саид Аҳмад ака билан ҳар учрашув суҳбатдошларнинг бор ғуборини олади, дилинг яшнайди! Одамлар қай шаҳарлардан бу кишининг икки оғиз суҳбатига зор бўлиб келганлари-келган эди. Бу одамда Ғафур Ғуломларнинг иқлимини кўравераман, худо тафаккурини ҳар бобда бикр қилган улуғлар булар!

Одамлар билан дардлашайлик. Ёнингдаги одамни астойдил юпатмоқчи бўлсанг, унинг дардини астойдил енгиллатаман десанг, Аллоҳ албатта тилингга керакли сўзни тўғрилаб туради! Одамлар билан яхшилар ҳақида суҳбатлашишга, уларга ибратли, ҳикматли гап-

ларни етказишга чоғлан! Бориб-бориб шунақа ширин гапирадиган бўлиб оласанки, сен билан ким суҳбат қурса, тузалиб кетаверади!

Онангни соғиндингми, онангни кўрганлар, билганлар билан гаплаш. Худди онангнинг ўзи келгандай ўтинг пасаяди. Юрагинг «отам»лаб қолдими, отанг юрган жойларга бор, тенг-қурларининг суҳбатида бўл, ғафлатдан уйғонасан, қарзларинг эсингга тушади... Яхши сўз айтадиганларни қадрла, уларни эшитки, инсоннинг кўнгли фақат сўз билан ободдир.

Чўнг ибодат

Намоз, рўза ва садақа даражасидан ҳам афзалроқ нарса – бузилган орани ислоҳ қилиш, чунки оранинг бузилиши бу кирувчидир.

Ҳадис

Ўзингизга маълумки, намоз ўқиш, рўза тутиш ва садақа мусулмончилик фарзларидир. Бу Яратганни эътироф этиш, унинг борлигидан ором, хотиржамлик сезиш, Ўзига йиғлаб, Ўзидан сўраниш имконидир. Дилингда Аллоҳ бўлса, шайтонга жой йўқ. Ҳар бир қадамингга ўзинг назоратчи, ўзинг одил судсан.

Бандаларнинг ҳолига айланувчиларни, мурувватли кишиларни Аллоҳ суйғувчидир, ибодат ва садақа, аввало, Яратганнинг розилиги учун қилинади, бунинг эвазига У сени

балолардан асрайди. Қуръони карим сўзларига амал қилган кишига икки дунё саодати ваъда қилинади.

Мазкур ҳадисда эса бузилган орани ислоҳ қилишни ибодатдан ҳам афзалроқ дейилмоқда. Нима учун? «Оранинг бузилиши қирувчидир» дейилишининг маънисини нима?

Биров хафа қилган одамнинг юраги хуфтон, у кулсаҳам, ичииғлайди. Хурсандчилиги ҳамиша яримта. Бу дегани – бир келиб кетадиган дунёда унинг яйраб яшашига халақит берилди, у болдай ширин болаларига хомуш юзланди, ота-онасининг кўнглини кўнгилдагидай ололмади, яшнаб ижод қилмади, чаман гулларга димоғини босмади, қалдирғочнинг баётларидан чигиллари ёзилмади! Биров билан урушган кишининг уйдан фаришталар қочади, бу хонадондагиларнинг безовталигини кўриб, руҳлар гирён уради! Бу қирувчи бўлмай нима?! Бировдан койинган кишининг сочи бемаҳал оқаради, қанги ошади, қон босими кўтарилади, баджаҳл, бадфеъл бўлиб қолади, бу яксон қилувчи бўлмай нима?!

Бир дўстимни бир куни жуда забун кўрдим. «Мана онам ўтди, йил ўтган сайин қулоғимда унинг айтган ҳикоялари тиниқлашади. Бир холасининг қизини жуда суяр, эслайверар, «Мендан кейин шуни ташлаб юбормагин» деб тайинлайверарди. Яқинда атоийи тараддуд кўриб, шу қариндошимизни кўргани бордим. Бу билан, аввало, онамнинг руҳини шод қилмоқчи

бўлдим. Қариндошим мени боши осмонга етиб қарши олди. Яйраб, яна яхши-яхши ниятларни юрагимга туғиб қайтдим. Аммо бир малъун даракчи кўнглимни синдирди. У менинг бекор борганимни, у аёлнинг янгаси «йўқолиб кетган қариндошингиз энди нега пайдо бўлиб қолди, камбағаллигингизда ҳазар қилиб, энди сал шира бойлаб қолганингиз учун назари илиб қолибди-да» дебди. Йўқлангувчи ҳам хомуш тортибди. Мен эса чинни косадай парчаланиб кетдим», деди. Ахир ёшлар улғайиб, ақл йиғиб, узилган қариндошлари билан боғланаётган эди, яримлар бирлашиб бутунлашаётган эди, руҳлар шод бўлишга тушган эди! Бундан завқланиш, бундай йўқловни муборақбод этиш ўрнига совуқ маъно қидирган ўша янга бориб етган фитнакашдир! Худобехабардир! Бу хабарни етказиб келгувчи эса болни заҳарга айлантирувчи қотилдир! У ҳадисда айтилганидай – қирувчидир!

Ҳар қандай аёл қайнона бўлгач, келиннинг ҳамма ҳаракатларини зимдан ўлчайдиган, кўнгли ҳам сал нарсага оғрийдиган бўлиб, нозик тортиб қолади. Бу табиий ҳол. Фақатгина янги тушган келинга эмас, қайнонага ҳам дастлаб жуда қийин. Бундай пайтда атрофдагиларга инсоф берсин! Бир рўзғорнинг йўлга тушиб кетишига ўн йил керак. Барибир улар кунлардан бир кун бир-бировларига кўниб кетадилар. Аммо унгача қайинсингил, қайинэгачи, келиннинг хом онаси ва дунёси тор қўшнилари дастидан неча бор ит-

мушук муносабатларига тушилади! Эндигина қовушиб ўтирганда хонадоннинг қизи келади-да, онасига меҳрибонлик қилган бўлиб, келиннинг камчиликларини топа бошлайди, онасини бу ҳолга «қараб турмасликка» чақиради. «Талтайиб кетмаслиги, уйдагиларнинг бошига чиқиб олмаслиги учун», келиннинг ҳар бир хатосини муҳокама қилишни, уни ҳатто туғилган куни билан табрикламасликни, яхши ишларини рағбатлантирмасликни, кўриб кўрмасликка олишни тайинлайди... Бу онасининг оромини, келинаясининг бахтини, акасининг тинчини қирувчи қиздир! У бадбахтлик келтирувчидир! Онаси билан келиннинг орасини текислаш, бирини бирига мақташ, иситиш ўрнига уруш-жанжал ясайдиган қизнинг уйига эртами-кеч дўзах кўчиб келади! Унинг танобини Аллоҳ тортиб қўяди! Аммо афсуски, унгача қайнона-келиннинг юрак-бағри абгор бўлиб, бир-биридан совуб улгурган бўлади.

Аёлнинг бола деган юкни тўққиз ой кўк-сида кўтариб юриши, умри қил устида туриб кўз ёриши, бир парча гўштни одам шаклига киритгунча ўзининг одам қиёфасидан чиқиб кетишига сал қолиши, боласига келган балоларга балогардон бўлиши уни Аллоҳни-ю бандасининг олдида чексиз савоб ва олқишларга сазовор этади. Аммо биргина бадфёллиги билан у ҳамма сазоворлигини кунпаякун қилади: яъни, оға-иниларни бир-биридан узоқлаштираётган, ҳатто уларни ўзаро рақибга

айлантираётган, мол талаштираётган, ҳовли талаштираётган, судлаштираётган бузғунчи уларнинг аёлларидир! Неча ака-ука бир-биридан айру тушган бўлса, хотинлар сабабчидир. «Йўқ, бу ишга аёлим аралашмаган, укамга биринчи ўзим қўл кўтарганман, акамга яккама-якка суҳбатда фалон гапни ўзим айтиб юборганман» деб хомтама бўлманг! Унгача кунда-кунда чўғ ташлаб, сизни портлаш даражасига олиб келиб қўйган фақат аёлингиздир, фақат аёлингиз!!

Ҳурматли ойимлар, «мен ҳеч қачон жуфтимга фалончиларингни боплаб қўй дедиманман» деб даъво қилманг! Сиз ҳар сафар улар ҳақидаги норизолигингизни нафақат сўз билан, ҳатто қовоқ-тумшуғингиз билан ифода қилсангиз ҳам, эрингиз уларга қарши ўқланаверади. Ёмонлашингиз шарт эмас, зийракликни унутиб, жуфтингизга ота-онаси, жигарбандлари ҳақида эслатиб, уларнинг яхши ишларини мақтаб турмасангиз ҳам, эркак зоти шунақа мўртки, ўз яқинларидан узоқлашаверади. Бу борада инсоф ва адолатни биз аёлларга берсин!

Бировнинг бир оғиз гапи билан ташкилот раҳбарининг яхши ходимидан кўнгли қолади. Бир бузғунчи бир шўрликнинг ўн йил бурун қилган хатогинасини керакли одамга секин шипшитиб қўйиб, мукофотдан қолдириб юборади! Бир феъли доғлининг «шарофати» билан ноёб истеъдод қум тагида қолиб кетади!

Беайб парвардигор, ҳар тўқиснинг бир айби бор, албатта. Биз, турфа одамлар, турфа мева, турфа қушлардай ҳар хилмиз, бу – Аллоҳнинг ижоди! Бир-биримизга кўниб, қандай бўлсак, бир-биримизни шундай қабул қилиб, ўзаро кечириб, бирлашиб яшамасак, кунда жанг чиқиши, кунда чанг чиқиши аниқ! Такрор айтаманки, ғир этиб келиб, шув этиб чиқиб кетадиган бу дунёда кунда талофат беришнинг нима кераги бор?!

Орасидан гап қочганларни яраштирайлик, аразлаб юрган кишимизнинг ҳузурига табас-сум билан кириб борайлик, бировни бировга иссиқ кўрсатайлик. Бировни яраштириш учун, керак бўлса, ёлғонни ҳам ишлатайлик! Ҳар бора одамлар орасидаги гинани йўқотганимизда, иншооллоҳ, ҳозирги-ю ва ҳали туғилмаган болаларимизнинг орасига Аллоҳ мустаҳкам кўприклар қуражакдир. Феълларини ҳалим этиб, бир-бирига меҳрибон яратажакдир. Ўзимизга ҳам қалбан роҳат ва фароғат беражакдир!

Билмайин босдим тиконни

Эй инсонлар, сизларга не бир му-
сибат етса, бас, қўлларингиз қилган нар-
са – гуноҳ сабабли етур.

Ҳадис

«Ризолик» ва «норизолик» деган сўзлари-
миз бор. Бунинг замирида кишини ҳам қук-

ларга кўтарадиган, ҳам дунёсини тўнтарадиган маънолар ётибди. Ҳаммамизга сингишиб кетган бозор иқлимини олайлик. Бирор нарса харид қилсангиз, сотувчи ҳар гал пулингизни олар экан, қанда қилмай, «рози бўлинг» деб қўяди. Атрофда сўз ёғилиб ётибди, аммо у фақат шу сўзни танлаб айтади. Мағзини уқса ҳам, уқмаса ҳам, албатта, айтади. Унинг кўнглига бу сўзни, назаримда, Тангрининг ўзи солади. Энг нозик пайтларда, масалан, «ёр-ёр» билан олиб чиқиб кетилаётган келинни тўхтатиб, нафақат келинни, бутун тўйхонани бир дақиқа сукунатга чўндириб, отанинг ризолик дуоси олинади, кишининг боши ёстиққа тегдими, дилида шу сўз, дунё билан видолашиш пайтида ҳам тилидаги охирги каломи шу. Майитни ўртага қўйиб туриб ҳам элдан сўраладигани ризолик бўлади. Нега?? Нега ахир? Ў, биродар, юки оғир бу сўзнинг! Ҳисоб-китоби оғир! Бу сўз ҳар биримизнинг қисматимизга дахлдордир.

Бизда бир қилчалик ривож бўлса, атрофда нимадир ё кимдир биз туфайли ўшанчалик озаяди, нурайди. Бизнинг бутун жисму жонимиз борлиқдан тинмай озуқа сўровчи, истеъмолчидир. Ҳар бир битган ишимиз, чиройимизу камолимизда, бахту саодатимизда атрофнинг ҲАҚИ бордир!

Тақдирингиз тўлишган сари ҚАРЗИНГИЗ ҳам тўлишиб боради. Топган бахтим ўзимники бўлсин десак, тинмай ўша қарзларни узиб

яшамоғимиз, яъни бизга дахлдорларнинг РО-ЗИЛИГИНИ ОЛИБ БОРМОҒИМИЗ зарур экан!

Келинг, бир ойдин мисолни бутун миллатга кадрдон бўлган «Ўтган кунлар» романидан олайлик. Биз бу китобга фақатгина адабий асар эмас, ҳаётнинг бир парчаси деб ёндашамиз.

Юсуфбек ҳожи Тошкентнинг энг улуғодами тўртта бўлса, биттаси эди. Тошканди азимдай жойнинг биронта нуфузли давраси Юсуфбек ҳожисиз ўтмасди. Аммо зотнинг «лекини» фарзанда ошкор бўлиши бор гап: бу оилада кимнингдир қаергадир кўмиб қўйган бир гуноҳи борки, худо уларга Отабекдай бевафо бола берди. Ҳа, унинг оти бевафо! У ёлғиз фарзанд бўла туриб, ақлли санала туриб, ота-онасидан кўргани фақат иззат-ҳурмат бўлгани ҳолда, кимсан фалончининг зурриёди деган шаънга орқа ўтирди-да, бебошлик билан Марғилон «савдо»сини ясади! Ота-она донг қотди. Тошкентликларнинг бошидан совуқ сув қуйилгандай бўлди, бу хонадонни ҳавас қилганлар қанча, Отабекдай фарзанд сўраганлар қанча эди! Юсуфбек ҳожидай эр кишининг ўғли туфайли тортган бу музтарлиги ўлимдан-да қаттиқ бўлгандир балки! Шундай қилиб, энг катта норизолик содир бўлди. Унга онанинг, қавму қариндош, маҳалла-қўйнинг норизолиги ҳам қўшилди...

У Марғилонга борди, Кумушбибини кўрди. Севиб қолиш айб эмас. Бизга қолса, бошқа

қитъадаги қизни севсин, дунёвий ишқ бор нарса, у кишини поклай-поклай, Ҳақнинг муҳаббатига сазовор этади. Қани эди, ҳамма бу бахтга етса! Аммо ҳақиқий ишқ бошқа, нафс бошқа, «Кумушбибига етишишим шарт» дейилган жойда таъма бордир. Ошиқлик иқлимига эса таъма бегона. Отабек биринчи хиёнатни муҳаббат қошида содир этди!

Тиконни севган киши бутун тиконзорни, гулни севгучи жами чаманзорни суймоғи, ардоқламоғи керак. Отабек учун Кумушдан ҳам аввал Кумушни берганлар азизу мукаррам бўлиши, уларнинг кўнглини поймол қилмаслиги даркор эди. Ундоқ бўлмади. Кумушнинг ёлғиз фарзандлигини билди, кун келиб, қайлиғини олиб кетса, келиннинг ота-онаси мусичадай мунғайиб қолишини ёки Марғилон билан Тошкентнинг орасида йўл овораси-ю гўр овораси бўлиб қолишларини ўйлаб кўрмади. Ахир у Отабек эди-ю, ўлжасини қўлга тушира солиб, қочиб қоладиган қароқчи эмас эди-ку?! Қарабсизки, тўпланган гуноҳларига энди Кумушнинг ота-онаси нори-золиги ҳам қўшилди!

Сўнг орадан Зайнаб можароси чиқди. Отабек бу гал виждон билан иш тутди: «Келиннинг қошида мени ҳайкал деб билурсиз» деди ва кейинчалик ўзини шундай тутди ҳам. Қаранг, бировнинг тақдирига фожеа тушмоқда, у эса нақадар сусткаш!! Аёнки, Зайнаб кибор оилада ўсган, демак саводи бўлиши керак.

Айтинг-чи, Отабекдай фаросатли йигит бир парча қоғозга: «Зайнабхон, сиз шахримизнинг энг сара қизисиз, сизга энг аъло инсонлар муносиб. Мен эсам, сизга катта бахт бера олмайман, рўзғорлиман. Ота-оналарнинг раъйи деб, тақдирларни увол қилмайлик: бизникидан борган совчиларга шу йигитга кўнглим йўқ, деб айтинг, мусулмончиликда мажбурлаш йўқ», – дея хат битиб аста бировдан киритиб юборса бўлармиди? Ундай қилмади. Ахир Зайнаб Тошкентнинг сара қизи эди. Эҳтимол, унинг харидорлари сон мингта бўлгандир. Агар Отабек унга уйланмаганда, балки энг бахтли келин бўлар ва кимдир у билан саодатманд бўлиб ўтарди... Энг катта норизолик Зайнабники бўлди. Зайнабнинг қавму қариндошларининг охи-чи?? Урмай қўяди дейсизми??

Аммо Яратганнинг ҳукми ҳукм - нимаики қилган бўлсак, жавоби энг асраган кишимизга тегади. Касрим ўзимга урсин деб чандон ёлборинг, Аллоҳнинг айтгани-айтган! Асар ёзаётган киши бамисли котиб, унга нима буюрилса, шуни қоғозга туширади. «Ўтган кунлар»ни ўқир экансиз, муаллиф Кумушни шу қадар таърифлаб борадики, таърифлаган сари унга мубтало бўлиб бораётгани шундоққина кўриниб туради. У ошиқона ёзади. Ёзувчи ўзи ошиқ бўлиб қолмасайди, Кумушни милёнлаб китобхонга бунчалик суйдира олмасди! Ва менинг назаримда, Ўлоҳим, Аб-

дулла Қодирийнинг руҳлари безовта бўлмасин!/ муаллифнинг режасида дунё баҳосидан орттириб таърифланган Кумуш ўлмаслиги керак эди эҳтимол. Шунинг учун ҳам «Кумушни заҳарладилар!» дея дод солади. Демак, бу фожеа ёзувчидан ташқари содир бўлди! Ёзувчи ёзиб бўлиб қараса, Кумуш жонсиз. Энди уни қайтариб бўлмайди, чунки ёзилиб қолган нарса ҳукми Ҳақ! Аллоҳ шуни хоҳлади. «Талай одамни норизо қилдинг, энди сенинг ҳам асраганингни оламан», – деди Отабекка. Қилмиш-қидирмиш деди, экканингни оласан деди!

Истеъдод билан ёзилган ҳар бир асарда илоҳийлик бор. Бу сабоқ минг бора ҳаётийдир ва бизни огоҳликка чорлайдир.

Такдирга тан бериб, куриб турибмизки, Кумушбибини Зайнаб эмас, Отабек ўлдирди. Бу гузал малак, беғуноҳ малак Отабекнинг хатолари, атрофдан олган норизоликлари эвазига кетди...кетди...

Аллоҳнинг жавоби

Ким меҳрибонлик қилмас эркан,
меҳрибонлик кўрмағайдир.

Ҳадис

Бизникидан чиққан қўшни қизча ҳиққиллаб йиғлаяпти эмиш. Онаси ҳол сўраса: «Аяжон, сиз ҳам бирор марта бизни Турсуной опага ўхшаб эркалатинг!» – дермиш. Менга буни

хандон отиб айтиб бераётган ҳам ўша она бўлгич аёл эди. «Синглим, рости билан ҳам болаларингни эркалатмайсанми, отаси-чи??» – сўрайман мен. «Вой опагон-эй, ҳамма сизга ўхшаб гапга уста бўлибдими! Менга бундай норози қараманг, ухлаб ётганларида ўпаман, эркалатаман уларни. Отаси эса қизларим билан умуман гаплашмайди. Назаримда, қизлар билан ота муносабати шундай бўлгани маъқул», – дейди сулув, зиёли, туппа-тузук жувон!.. Бу ҳол юрагимга тош бўлиб ботди. Кечкурун уйларига чиқиб, эру аёлни ўтқизиб, дейдиганимни деб чиқдим...

«Нон» деб танитдилар бизга, очиққанда уни қидириб топамиз, тановул қилиб тик-каланамиз. Кўкдаги нур манбаини «Қуёш» деб кўрсатдилар, унга талпинамиз, нурланамиз. «Сув» деб атаганимиз ва ҳовучимизга олганимиз бутун жисмимизга ҳаёт бағишлайди ва ҳоказо. Оллоҳнимани яратибдики, унга от қўйиш билан бирга, унинг бурч ва вазифаларини ҳам аниқ-тиниқ белгилаб қўйган. «Ота-она» деган номимиз бор. Бола боқишни, уни балохатардан ҳимоя қилишни, унга ўлмай қолиш илмини ўргатишни ит ҳам, мушук ҳам билади. Ҳатто ялаб-юлқаб эркалатишни-да билади. Улардан фарқли ўлароқ, Оллоҳ бизга йўқдан бор қиладиган тафаккурни ва ўлаётганни ҳам қайта тирилтирадиган ТИЛни бериб қўйибди. Уни биринчи навбатда жонимиздан бино бўлган боламизга ишлатмасак, кимга

ишлатамиз?? Ундан азизроқ ким бор! Бизни ўз атрофида гир айлантираётган ўқ шу боламиздир. Фарзандларига меҳр изҳорини қилмайдиганларнинг муҳаббатини оз деб бўлмайди, шу болалар деб чиройларидан айру тушадилар, шулар деб сочлари оқаради. Ҳатто ҳаётдаги жойингни ҳам унга бўшатиб кетяпсан экан, тилингдаги тиллоларни жаранглатиб сочмайсанмиунга, ардоқларинг билан жонидаги тиконларини териб ташламайсанми??! Ота-онанинг боладан бошқа харидори йўқ! Шу жойда бир зум тўхтайлик. Ҳўш, улар бизнинг нимамизга харидор?? Харидорга ёқиш деган гап ҳам бор-ку! Жисминг тобора чарчаб борса, кундан-кунга болаларга юкинг ортиб бораётганини ўзинг сезиб турсанг, сенинг харидорлигинг қайга борди?? ... Йўрғакдаги бола ота-онани қандай азиятларга рўбарў қилса, бир кун келиб ота-она ҳам фарзандига чақалоқдай мўлтиллаб қолар экан. Шунинг учун ҳилм мусулмончилиكنинг фарзларидан ҳисобланиб келган ва ҳамиша кишиларни ёмон кўнлардан асрагувчи бўлган. Тил билан изҳор қилинган меҳр атиргулдан тарқаётган ифодир – ўзинг ҳам яйрайсан, атроф ҳам! Сўздан ҳаво тозаланади, тошлар меҳрга айланади, асаблар қиличини ташлайди ва энг муҳими, дастёрингиз юкингизни ризолик билан кўтаради.

Илоҳо, фарзандлар орқамизда қолсинлар ва ҳар қадамда бизга минг интизорлик сез-

синлар! Энг ширин тиллигим кетди, десинлар. Мени энг тушунгучидан айрилдим, дея бўзлаб қолсинлар...

Юрагимнинг яна бир қадоғини айтай. Истиҳола билан шу кунгача бу мавзуда ҳеч гапиргим келмасди. Биродар, ўзингизга маълум, сочи оқарган билан ҳамма ақлли эмас, ота-она бўлган билан ҳамма билгич бўлиб қолмайди. Буларнинг гуноҳларини санаб изза қилишдан осон иш йўқ дунёда. Аммо «отангнинг ёки шу онангнинг феъли ҳурматга яроқсизлиги тўғри, лекин фарзанд бўлганинг учун чидашга, боқишга мажбурсан» дейишдай оғир ва даҳшатли гап йўқ! Оллоҳ ҳамманинг умрини зиёда қилсин, аммо улғайишнинг, ёшига қўшилаётган ёшнинг юкини ҳар ким ҳам кўтаришга қодир эмас экан. Айниқса, ёши улғуғланиб бораётган эркак зотида бу қусурни бисёр кўрдим. Кўрганда ҳам, мени маъзур тутсинлару, олдин доно бўлган, илмли, ҳамма ҳавас қиладиган оғир-вазмин кишиларда кузатдим. Юрагим увишди, чунки улар ушоқланиб бораётган феълларини сезмасдилар, «мен ҳақ» дердилар. Менга эса уларнинг сочлари оқаргунча аъло одам саналиб, умрларининг кун ботарида, туп қўйиб, палак ёзганларида атрофни зада қиладиган ҳолга тушаётгани алам қилади. Уларнинг гўзал ўтмишларини кўрмаган, билмаган неvara-чевараларнинг «Бобомиз дуруст одам эмас» деган хулосага келишлари чандон алам қилади! Сў-

зингизни мисол билан исботланг дерсиз. Мен хўп дейин: аёлингизнинг ошхона ишидан тортиб, келинингизнинг ҳовли супуришигача аралашаётганингизни, набирангизнинг қошиқ ушлашидан бошлаб, эшикни ким қандай ёпаётгани, ким қайси кийимни кияётганигача гашлик қилаётганингизни сезяпсизми?? Сиз кириб келганда болаларнинг аста уйдан чиқиб кетишлари, қувноқ овозларининг тиниб қолиши, ҳузурингизга талпинмай қолганлари сизни хавотирга солмайдими?? Набирангиз аёлингизнинг этагидан тушмайди, аммо сизга ҳеч эътибор бермайди, бу нима дегани, биродар?? Бу керак бўлмайроқ қолаётганингиз, ҳалақит бераётганингиз эмасми?? Бу сиз билан ёнма-ён турганлар учун дилозорлик эмасми?? Бандасини-ку қўйинг, дилозордан худонинг ўзи ҳам безор эмасми??!

Фарзандингизга боқиб қўйганингизни, уйлаб-жойлаганингизни писанда қилаверасиз, бу – миннат! Ҳамма хатоларини рўйхат қилиб санайверасиз, бу – кибр! Улардан шикоят қилаверасиз, бу – ғийбат, ношукрлик! Ҳадисларда эса «...Ҳар бир қўпол, қуруқ, гердайган, беқаноат ва димоғдор одам аҳли дўзахдир» дейилган. Ҳеч бир ота-онани бу қисматга дучор қилмасин! Тил ва тафаккур бандасига берилган буюк неъматдир. Унинг захираларини гўримизга олиб кетишдан не мурод??! Одамларга ёқимли сўз қилиш ҳам ЭҲСОНДИР. Эҳсонни эса ўзингга, болангга

ва яқинларингга қил, дейилади Қуръони каримда. Мақтов Оллоҳга яранди дейилади. Аммо инсон ҳам Оллоҳнинг ердаги бир зарраси, қонида ҳамиша мақтовга, рағбатга муҳтожлик яшириндир. Фарзандларнинг заррача яхши ишларини ҳам сезганингизни сездирмоқ, қийин ҳолатда қолса, сабр билан тушунмоқ, уни юпатмоқ керак. Дунёда энг ёмон нарсa гумон! Фарзандингиздан гумон қилаётганингизни ҳаргиз ўзига билдирманг –гумон кишиларни бир-биридан жудо қилади!

Қариялар уйлари ҳақида кўп гапирилади, уларнинг фарзандларига аччиқ-аччиқ гаплар қилинади. Шу ўринда сукут жоиз. Аллоҳ мени кечирсин-у, уларга Яратганнинг ўзидан раҳм сурашдан бошқаси ўринсиздир. Бу кун уларга худо томонидан берилган қисмат. Уларнинг елкасини ё ота, ё она, ё фарзанд, ё элнинг НОРИЗОЛИГИ эзиб турибди, Аллоҳ кечирсин!

Қайсики ота, она боласига арзанда бўлаётган бўлса, фарзандлари қўлма-қўл қилиб, бағирларига босиб яшаётган бўлса, билинги, ушаларнинг ТИЛИ ШИРИН, ИЗҲОРЛАРИ МЕҲРДИР.

Кўрсатганингиз ҳам, кўрганингиз ҳам меҳр бўлсин!

«Болам»лаб яшаганга яраша

«Оналар болаларини тўла икки йил эми-
задилар.

(Бу ҳукм) эмизишни бенуқсон қилмоқчи бўлган кишилар учундир. Уларни (яъни оналарни) едириб-кийдириш отанинг зим-масидадир.

Ҳеч кимга тоқатидан ташқари нарса так-лиф қилинмайди.

Болалар сабабли ота ҳам, она ҳам зарар тортмасин...»

Қуръони карим

Бақара сураси 233-оят

Буилоҳийбитикларни синчиклаб ўқир экан-ман, инсон боласи шунақаям ғофил бўладими дейман. Юрагим тўкилади, қавмимдан бир қадар кўнглим қолгандай бўлади. Яратганнинг ўзи осонлаштириб, билимнинг лўндасини ўн тўрт аср аввал қўлимизга тутқазиб қўйибди-ку! Бало-қазодан сақланишнинг йўлларини кўрсатиб турибди-ку! Бу мурожаатга қулоқ тутмай нима ютдигу нима ютқаздик??... Беихтиёр бир эшитганим воқеа ёдимга тушади: фарзандига юклик аёл кўзи ёришига бир-икки ой қолганда турмушидан ажрайди. Собиқ жуфти мусиқачи экан ва унинг ҳадеганда қайсидир бир куй бандини гоҳ роялда, гоҳ оғзида ҳиргойи қилаверадиған одати бор экан. Бола туғилибди, юрадиған, унча-мунча сўзни гапириб, овозларга тақлид қиладиған даври

бошланибди. Отаси у туғилмасидан аввалоқ кетиб бўлган. Кунлардан бир кун она не қулоқ билан эшитсинки, боласи отаси айтиб юрган ўша куйни узук-юлуқ ҳиргойи қияпти эмиш! Аввалига тасодиф деб ўйлабди, аммо кун ўтган сайин бола уни тиникроқ такрорлай борибди! Бу эртақ эмас, бу ёлғон эмас, бу ёқа ушлаттирадиган ҳақиқатдир! Демак, бола она қобиргаларида куртақдай унаётгандаёқ ташқи дунёни тинглаб туради, эҳтимол, кўриб ҳам туради!

Бола биз учун ким ахир? Дунё учун ким?? Бахтсизлик келтирувчи ёмон одам ҳам, бахтиёрлик улашувчи яхши ҳам кимнингдир боласи. Демак, туғиладиган бола атроф учун ё бахт, ё бахтсизлик! Мамлакатнинг қай бурчида туғилишидан ва кимга фарзанд бўлишидан қатъий назар ҳар бир бола жамиятнинг қисматига дахлдордир. Юқоридаги оятда шу ҳақда огоҳлантирилмоқда.

«Оналар болаларини тўла икки йил эмизидилар» – бу жумлани шифокорлар жуда чиройли ва тушунарли шарҳлаб чиқмоқдалар. Дунёда оналарнинг саноғи қанча бўлса, уларнинг жисму жони бир-бирига мутлақо ўхшамайдиган ўшанча лабораториядир. Ари боғлар оралаб нектар йиғиб, асал ҳосил қилгани каби, она сутида ёруғ дунёнинг ҳамма таъми-ю мазаси мужассамдир. Иккига кирган бола мустақил юра олади, қорни очса, емакка қўл чўзиб оғзига сола олади, чиройли нарсани таниб, хатардан қочадиган бўлиб қолади. Инсонликнинг бу

дастлабки сабоқлари боланинг вужудига она сути орқали ўтгани энг сингипимлидир. Аллоҳнинг мўъжизаси билан, она сути боланинг баданида ҳамиша пичирлаб, уни бошқариб туради. Шу тарзда бола озор емай, осонлик билан қаторга кириб олади. Олимлар она сутини оқ рангдаги қон деб ҳам атамоқда. Ўз қони билан боқяптими, демак, бола вужудига тинмай онанинг жони ҳам гапириб туради, бундай бола бало-қазодан ҳамиша ҳимоядадир! Кези келганда шуни ҳам айтайки, сут билан бирга болага онанинг хоҳишу истаклари, диди, руҳий суратлари ҳам ўтиб боради. Қанча узоқ эмизса, онанинг ўзлиги болага шунча яхлит жойлашиб, унинг шахси билан омухталашиб боради. Бу дегани она-болада руҳан яқинлик пайдо бўлади, улар ҳаётда бир-бирини осон тушунади, бир-бирини тўлдириш учун ўзаро интилиб яшайди демакдир. Оналик тажрибамдан ва кузатишларимдан хулоса қилиб айтаманки, она сутидан қанча узоқ озуқаланган бўлса, бошқаларига қараганда, шу бола онасига меҳрибонроқ бўлади! Бу ҳам Яратганнинг амри билан берилаётган қайтим бўлса керак.

Энди «/Бу ҳукм/ эмизишни бенуқсон қилмоқчи бўлган кишилар учундир» жумласига эътибор қилинг. Бу кишилар кимлар? Улар келинга ота-она, қайнона-қайнота, жуфт, эгачи-сингил, қайинсингил, қўни-қўшни бўлган кишилардир, шунингдек, отинойилар, ижтимоий таъминот

идорасининг мутасаддилари, худудий болалар шифокорлари ҳамдир. Ёшлик – бебошлик! Йигирмага кирган келинчакинсонлар қаторига инсон қўшиш илмини қайдан билсин?! Шу ғўргинанинг бола эмизишини бенуқсон қилишни худойим барчамизга баробар вазифа қилмоқда! Қани холис айтайликчи, шу кунгача атрофдаги болалиларнинг боласини ёлчитиб эмизишлари учун қанчалик эътибор қилдик? Ҳеч йўқ ўзимизнинг қизимиз, келинимизни шу хусусда рисоладагидай бошқара олдикми? Ишни, ўқишни баҳона қилиб, боласини чала боққан онага гўдагидан қил ясаш ҳам, фил ясаш ҳам унинг қўлида эканлигини қайси меҳрибони неча марта уқдирди? Қайси худудий шифокор «Ёш оналарнинг ҳаммаси боласини икки ёшгача эмизаяптими ё йўқ?» деган саволни ўз дастурига киритди? 7–8 ойдаёқ сути тугаб қолган келинни қайси куюмлиги духтирма-духтир етаклаб кўрсатди? Келинни хуш кўрмай турсак-да, Худодан кўрқиб, «Мана буниси еб олинг, сут бўлади, нега овқатни кам еяпсиз, болага жабр бўлади» дейишни ҳар доим ҳам қотиряпмизми? Кўзи ёриган аёл уч йил деганда аслига қайтади, суяклари жойига тушади, егани ўзига юқади. Шу давр давомида у ишлаб пул тополмайди, боласи ёқасига тирмашгани-тирмашган. Демак, унинг беҳол жони атрофдагиларга эҳтиёжмандлик билан термулиб туради. Онасига тирмашиб турган бу бола шу ҳовлидагиларнинг сулоласи, нас-

лининг давоми, кунӣ келса, чироғини ёқиб қоладиган ворисидир. Сизга ворис келтиргани ҳаққи, унга оғзингиздагини узиб едирсангиз ярашмабдими? Меҳр билан тутсангиз, кал патирингиз ҳам қўй ёғидай сингийди. Буни ийдириш дейилади. Эмизикли аёлга меҳрибонлик қилиш бутун дунёнинг бошини силаш билан тенгдир!

Этагига тўлин ойдай болани солиб, унга кўкси билан озуқа бериб ўтирган аёл бегуноҳларнинг бегуноҳи! Покларнинг покидир! Чунки у шутуришдаўзвужудинигўдагигатабассумбилан курбон қилаётган фидойи жондир!... Куръони каримдан келтирилган, биз далил қилиб олаётган юқоридаги сура инсонпарварлик ила тўлиқдир. Минг афсус, айрим оилаларимиздаги бугунги маънавий инқирозлар, оила аъзолари ўртасида меҳру эътиборнинг етишмаслиги, «аёл», «она» аталган мўъжизага тавозе ва иззатнинг анчайин сусайгани шўро пайтидаги худобехабарликнинг касридир...

Муқаддас китобларимизда инсон Аллоҳнинг энг улуғ неъматӣ дея улуғланади ва инсонларнинг ўзларига ҳам бир-бирларини аяб-авайлашни фарз ва қарз тарзида буюрилади. Бисёр шукрлар бўлсинки, бунга амал қиладиганлар ҳам орамизда кўплаб яшайдилар... Агартаом пиширилаётганда эмизикли кўшни кириб чиқиб кетса, албатта, ортидан насиба илинадилар. Чунки овқатга кўнгли суст кетган бўлса, аёл уминиб қолиши ва сути

камайиб кетиши мумкин. Халқимизнинг ўлмай келаётган ҳар бир одати – илм!

«Уларни /яъни оналарни/ яхшилик билан едириб-кийдириш отанинг зиммасидадир» деган жумлага тўхтайлик. Болани аёл ўз эти ва устухонидан узиб ясайди – кўзи ёрийдиган аёлни бекорга «икки йўлнинг ўртасида» демайдилар, бу бир. Шунча азоб билан туғилган бола ҳаргиз онасининг эмас, отасининг исми билан «фалончизода» деб аталади, бу икки. Бола улғайгач, ота уйининг чироғини ёқиб қолгувчи бўлиб сайланади, бу уч ва ҳоказо... Қолаверса, аёл умр бўйи эрнинг пойига пояндоз бўлиб ўтиб боради. Шунча бахтга сазовор этса-ю, жуфти уни яхши едириб, яхши кийдирмасинми? Иигитларжон, сиз иштаҳангиз кўтарганча овқатланиб, роҳатланиб утирасиз, чунки еганингиз сингийди. Аёлингиз эса оғзига солганини сутга айлантириб, болангизни тўйдириш билан банд, ҳушёр тортингизким, ётиб еганга тоғ чидамас, – бола эмизаётган аёл ўпирилаётган жондир. Шу жонини тиккалайдиган парвариш қилмас экансиз, у синади! Жами уволи сизни тутади – Аллоҳнинг ҳукми шу!..

Ўйлаб қарасам, дадажоним ҳақиқий мусулмон эканлар. Рўзғоримиз анча одми эди, аммо дадам бирор кун ҳам уйга қуруқ келмасдилар. Ҳар қалай, бир ҳовуч-бир ҳовучдан бўлсада, танчанинг усти тўладиган нарса бўларди. Онам юклик бўлгандан бошлаб, укам туғилиб

йўлга киргунча ҳар куни қоронғи азонда Кўкча бозордан уч литрлик идишда сут олиб келар, ичига бир пиёла қаймоқ ҳам қуйилган бўларди. «Сут тановул қилса, боланинг ҳам, онанинг ҳам мижози тозаланади» – деб қўярдилар дадам. Онам гўштни суйиб ердилар. Гўшт қурғур ҳам ҳар сафар бир килодангина келар эди. Дарвоқе, жўнгина яшасак ҳам, фақат қўй гўшти, қўй ёғи ер эдик. «Муаллим ойим /дадам онамни шундай алқар эдилар/ пахта ёғи билан чиқишмайдилар» – дея юмшоқ ҳазил қилиб қўярдилар. Гоҳида ўша бир килогина гўштни тузлар экан онам: «Жуда яхшисидан олибсизда, барини солиб қайнатмайликми??» – деса, «Майли, майли, бир маза қилинг, эртага ё Раззоқ!» – дея жавоб берардилар дадам. Яна онам эслайдилар: келинликларида оғзилари бемаза бўлди ёки бола туғилди дегунча, дадам турли-туман нарсаси ташишга тушар, оилалари катта бўлгани сабабли, тансиқроқ ва камроқ нарсаси бўлса, меҳробдаги кўрпаларнинг қатига беркитиб қўярканлар. Онам гоҳда ёшлик қилиб, у нарсаларни олишни эсларидан чиқариб, не бир томошалар ҳам бўлган экан... «Ўша пайтларда дадангнинг ҳар кириб келиши менга қуёшнинг кириб келишидай туюлар эди» – дердилар онам... Энди билсам, бу дадамнинг чақаси бисёрлиги ёки онамга бўлган муҳаббати зўрлигидан эмас экан. У киши илмли бўлгани, Аллоҳнинг каломини таниганлари учун шундай қаларканлар.

Мазкур суранинг «Ҳеч кимга тоқатидан ташқари нарса таклиф қилинмайди» деган жумласини дунёнинг томига чиқиб, ҳайқириқ билан айтгинг келади. Тоқат нима ўзи? У ташқаридан келаётган озорлар азоби тўлиб турадиган пиёладир. Тоқатдан ташқари нарса эса бу пиёлани тошириш демакдир! Энди уни ичмакка жонда имкон йўқ, агар мажбурласалар, у заҳарга айланади. Эвоҳ, уни кўксига боласи бор аёл ичаётган бўлса-чи?? Қайнонанинг зуғумидан, эрнинг ичувчилиги ёки ношудлиги, ёинки тили заҳар, қўли югуриклигидан, қайинбўйин-қайинсингиллар озоридан юраги зардобга айланган аёлнинг боласига бераётгани сут эмас зардобдир! Кўзи ёшли онанинг кўксигаги озуқа эмас, аччиқ оғу! Уни ичган болага энди нима бўлади??!

Ҳалиги оятдан кейин келаётган жумлани қаранг: «Болалари сабабли ота ҳам, она ҳам зарар тортмасин». Юклик пайти ва эмизикли даврида рўшнолик кўрмаган, сурункали ранжитилган онанинг боққан боласи ё хуркак мусича бўлур, ё феъли тор-инжиқ бўлур, ё ота-онага бемехр /чунки унга меҳр кўрсатмадиларда!/, ёинки тўрт муччаси заиф бўлур! Бундай бола кимга манзур бўлади-ю, ундан қандай вафо кутасиз?? Аёлининг кайфиятини хушнуд сақлаб, аммо уни ҳаром даромад билан боққан одамнинг боласи ҳам кун келиб қўйнидан чиққан чаён бўлур! «Уларни яхшилик билан едириб-кийдиринг» дегани шудир.

Аёл бир нарсадан кўрқса, қаттиқ хафа бўлса, сути қочади. Боланинг ризқи камаяди, онаси тирик туриб, бебаҳра қолади. Бу оятларнинг нозил бўлиши ҳам шу сабаблидир, эҳтимол. Оналардан сут қочиш ҳолатида мен яна бир ҳикмат кўраман: эмизикли аёлнинг атрофдан норизолиги жисмидан ажралаётган неъматни заҳарлаши рост. Шунинг учун ҳам, меҳрибон Аллоҳ норасида гўдак камроқ зарар топсин дея, азобдаги онанинг сутини қочирса керак.

Биродар, дунёда тирик жонзот борки «болам» деб яшайди. Умрининг охиригача шугина деб ўзини ўтдан чўққа уради. Мустақилликни асраш учун соғлом ворислар керак деб, улўғ тилаклар билан бир йилга «Соғлом авлод йили» дея ном қўйдик. Боласини полвон бўлишини истаган эркаклар аёлларини обдон асрасинлар. Болам қатордаги нор бўлсин деган оналар гўдакларини албатта икки йил эмизсинлар, бу қарзи қиёмат! Жонларининг томири фарзандларига уланиб турган муддатларда оналар бола учун, бола ҳаққи, атрофдан қатъи назар, ўзлари ҳам ўзларини аяшни, парваришлашни билсинлар. Халқимизда «Кенг феъл – кетмас давлат» деган нақл бор, кетмас давлат бунёд қиладиган болалар кенг феъллилардан дунёга келади. «Болам»лаб ўтиб бораётганимизга яраша, илоҳим бизни қаторга қўшсак, бўйи адл кўринадиган фарзандларга эга қилсин...

Буюк уюшма

Агар эр билан хотин бир-бирига муҳаббат – дўстлик назари билан қарасалар, Аллоҳ таоло уларга раҳмат назари билан қарар.

Агар эр хотиннинг қўлидан тутса, гуноҳлари бармоқ ораларидан тўкилиб кетар.

Ҳадис

Тележурналист икки оппоқ кабутардай чулу кампирни кўрсатиб: «Мана булар эллик йилдирки, бир-бирлари билан бахтли ҳаёт кечириб келмоқдалар» – дейди. Мен эса ичимда афсусли куламан ва афсус-ла дейман: эҳ, гўдаккина, қанақа бахт? Суратига қараб тўқийверасанми! Улар сен айтгандай бахтли яшамадилар, эллик йил бир-бирларига фақат чидаб ўтяптилар! Ҳа, ҳа, чидаб! Улар қанд касалига айлангунча, қон босимлари ошгунча, ҳатто мияларига қон қуйилгунча, зўриқиб чидаяптилар! Беркитмоқ нечун, иситмаси барибир ошкор этиб туради, қанчадан-қанча оилалар шу тарзда қўша қарийдилар. Инсонни бир инсон билан эллик-олтмиш йиллаб ҳамроҳ бўлиб яшаши пешонага битилган экан, нега ўзимизнинг эҳтиётимизни ўзимиз қилмаймиз? Нега бу олис сафарга обдон тайёрланмаймиз? Нега уни илм атамаймиз? Нега рўзғорилминомли дарслик, қўлланмалар яратмаймиз?!

Халқда «Бўладиганини гапир» дейдилар: умр йўлдошлик Тоҳир-Зухролик, Лайли-Мажнунлик эмас. Уйчиликда байтлар билан чой узатиб, бир-бирига эргашиб, ҳадеганда изҳори ишқ этавермайдилар. Оила деган хилқатнинг остонасидан ҳатлаган заҳотинг дунёнинг жами мушкулоти сени қидириб кела бошлайди.. Биринчи бўлиб, жонингда муаммо чиқади – устухонларингни ёриб фарзанд бино бўлади ва у энг огрикли нуқтага айланади-ю, юрагингнинг уртасига жойлашади. Куёвга ҳам рўзгор деган ола хуржун ўз оғирлигини сола боради. Шу кунгача ота-онасидан емак еб келаётган ўғил оилали бўлгач, «Аҳли аёлимни ҳам боқасизлар» дея олмайди, ақли тараңглашиб, юрагига изтироб тушади.

Дунё дунё бўлибдики, келин олган аёл «Сен – ғур бола, мен кечирувчи онангман» демайди, қизига багир бергандай келинга багир бермайди. Яхши-ю ёмон қайнонанинг ҳаммаси имтиҳон олувчига айланади! Худонинг берган куни келин – имтиҳон топширувчи, «Баҳоим паст бўлиб қолса, нима қиламан ёки яхши ишимга ҳам ёмон баҳо қўйди» дея ич-этини еб юради. Бу ҳам унинг феълини айнитади... Уйланмай туриб эркин куш эди, энди уйига шахсий терговчи келиб, эрнинг ҳам асабий савол-жавоблари кўпая боради. Аёли билан онасини келиштирсинми, рўзгорнинг оч кўзини тўйдирсинми, тобора кўпайиб бораётган бурчларини адо этсинми? Болаларинг гўдак-

лигида бир уй ғаминг бўлади. Улғайиб кўчага чиқса, ғаминг энди бир кўча бўлади... Бу юкларнинг бари эру аёлнинг елкасига тушади. Фил бўлсанг ҳам, хоритадиган – рўзгор! Аллома бўлсанг ҳам, оилачиликнинг айрим асноларида мотқоласан... Бундай «жангу жадал» ичра аксари одамларда серзардалик, гап кўтаролмайдиган бадқавоклик юзага келади. Дунёси торроғнинг (айниқса, эркакларнинг) ҳатто уйдан нари бўлгиси, бу тарангликдан қутулиб қочгиси келиб қолади. Мазкур кўринишдаги одамни ёмон деб бўлмайди, бу унинг қийналиб қолган – оғир шароитда иродаси заифлик кўрсатаётган пайтидир. Фақат энг тарбияли, Аллоҳ иймонини саломат қилган инсонларгина рўзгорнинг бошидан ўзларини чиройли тутадилар.

Юқоридаги ҳадис бекорга яратилмаган. Мана шу пайтда эрга ҳам, аёлга ҳам тирак керак ва у ҳар соатда, кунда керак. Назар солсанг, тадбиркорнинг ҳаммаси кўчада. Аслида энг олий тадбиркор рўзгорда бўлиши лозим! Инсон ўзига ҳамроҳ қилиш учун қушни ҳам, ҳайвонни ҳам не-не машаққатлар билан қўлга ўргатади, йиллаб ўргатади. Ўргатиш жараёнида ҳеч қачон силтамайди, кўчага ҳайдаб солмайди, хулласи, ундан зерикмайди. Кафтида дон, тилининг учида сув бериб юриб ўзиники қилиб олади. Гарчи ҳеч бир бедана, ҳеч бир ит эгаси билан эллик йил бирга яшамаса ҳам! Инсонга умрбод ҳамроҳлик қиладиган фақат инсон!

Эркакдирсиз, аёлдирсиз, ҳурматли биродар, шу ҳайвонга қўйганчалик эътиқод, ихлосингизни то қабргача бирга борадиган жуфтингизга кўрсатсангиз бўлмасми?? Киши дунёнинг ғавғоларидан, олчоқ савдоларидан қочиб келиб кулбаи маҳрамига беркинади. Ҳар гал уйингга етиб келганингда бамисли она қучоғини топгандай бўласан. Мана шу маконда одамнинг тинчи бўлсин! Мана шу ерда бўлсин эркин нафас! Улар бу томнинг тагига театр кўришгагина, боғдан гул терган каби фарзанд топиб олгани ёхуд зерикиб қолса, яна зув этиб қайтиб чиқиб кетгани кирган эмас! Умрининг навбахорида қўниб, кумуш қишга айлангунча шу ерда макон тутади энди. Улар бир-бирига руҳий паноҳ бўлиши шарт! Эру аёл учун бошқа йўл йўқ. Бу уларнинг елкасига худо қўйган шаърий вазифа!

«Агар эр билан хотин бир-бирларига муҳаббат – дўстлик назари билан қарасалар, Аллоҳ таоло уларга раҳмат назари билан қарар». Сиз эътибор беринг, муҳаббат билан қаранг демаяпти, «муҳаббат назари» билан, гўё муҳаббатингиз тушган каби дейди! Чунки рўзгорчиликда рўпарангдаги одам жайрага ўхшаб, ҳадеганда юзу кўзинг аралаш игнасини отаверса, сенга кераксиз нарсага қарагандай муносабатда бўлаверса ва бу кунора такрорланаверса, муҳаббат қоладими, биродар??! (Шунинг учун ҳам, севишиб турмуш қурганлар «муҳаббатимни топдим»

деган гапларини рўзгор давомида минг марта қайтиб оладилар.) Ишқда эса сени жами каму кўстинг билан севадилар. Йўлларингда гулдай очиладилар, йўлларингга гул бўлиб сочиладилар. Тош бўлсанг ҳам, бундай эътибордан кейин сен ҳам гуллаб юборасан-да! Кўнглингизга ёқмай турган жуфтингизга ҳам ошиқ каби кўрининг дейди шариф китоблар. Майли, бу дунёда ҳаммадан камчилик қидиринг, аммо жуфтингизнинг айбини титкиламанг, «дўстлик назари билан қаранг» дейди. Наинки дўст хатоларингни санамайди, кўриб кўрмасликка олади ва юкинг оғирлашган заҳоти ёрдамга келади. Ҳамма сендан воз кечиб кетса ҳам, дўст ёнингда малҳам бўлиб қолади.

Оғриб турган дил билан аёлининг қўлидан тута билишнинг ўзи нақадар оғриқли! Устига устак, жуфтингизга кўнглингиз йўқроқ бўлса, илтифот қилиш янада оғир кечади. Аммо болалар бор. Бу дегани сиздан бошланадиган сулола дунёга келган. Агар шулардан яхши одам ясай олсангиз, шажарангизни ўстирасиз, акси бўлса, бутун бир авлоднинг обрўсини ўлдирасиз! Эру аёлнинг ўзаро муносабати болалар учун асосий андоза. Мардикордан тортиб амалдоргача уясида кўрганини қилади. Наридан борса 35 ёшгача кўчадан, китобдан уққанига тақлид этади. Ундан кейин нақ ота-онасини такрорлашга тушади.

Жинс бошқа бўлганидан кейин икки тоифанинг ўртасида, албатта, қарама-қарши не-

лардир ҳамиша бўлади. Аммо болалар дунёга келгач, улар бизнинг бирламчи муаммоимизга айланиб, ўзимизнинг хоҳиш-истакларимиз охириги ўринга тушади. Аллоҳнинг инсонга берган энг катта унвони унинг ИНСОНИЙЛИГИдир! Мана шу фазлни болаларнинг қошида доимий намойиш қилиш, агар юрагингда бўлмаса, уни рол ўйнаган каби ижро қилиш керак. Феъли бадимиз билан бола катта қилиб, унга ўнта диплом олиб берайлик, одам бўлиши учун беш қитъага юбориб ўқитайлик, барибир, шаклан ўқимишли, мазмунан каззоб бўлаверади. Бугунги сафимиздагилар феълу атворида қандай қусур учраса, бу уларнинг ота-оналари эплолмаган жуфтликнинг фарзандларда балқиб турган хатоларидир!

Суҳбатимиз «Агар эр хотиннинг қўлидан тутса, гуноҳлари бармоқлари орасидан тўкилиб кетар» жумласи хусусида бормоқда. Яратган эгам ғуж-ғуж камчилиги бўлган аёлининг қўлидан тутган эркакни гуноҳларидан фориғ этмоқда! Аллоҳ энг адолатлидир. Бир феълимизбалкидўзахийбўлишимизучунетарлидир, аммо худо дўзахийлик йўлида турган бандасининг ҳам яримта яхши ишини кўздан қочирмас экан. Чунки кўнгли кўтарилган одам албатта яхши ишлар қилишга чоғланади, балки унинг яхши ишлари шу тарзда кўпайиб борса, зора дўзахга тушмаса дея умид қилар экан Аллоҳим!

Аллоҳаёлга имтиёз бермоқда, боиси, аёл ҳар гал боласига юклик бўлганда ўлимни бўйнига олади. То тўққиз ой ўтгунча, ҳар куни еру кўк билан видолашади. Ою куни яқинлашган сари яқинларига тинмай кўзлари билан васият қилади, тонглари Қуёшга, тунлари Ойга термулиб, улардан айру тушмасликни тилаб йиғлайди... Кўзи ёрир экан, унинг ёнида доя эмас, ўлим туради. У фарзандини доянинг қўлидан эмас, ўлимнинг қўлидан олади! Ҳурматли эркак, жонни гаровга қўйиб топилган бу жон сизнинг болангиз, сизнинг умрингизнинг давоми. Сиз учун ўлиб кетишга ҳам рози турса-ю, бу аёлнинг бармоқларини кўзингизга суртмайсизми?! Эвоҳ, у шунга арзимабдими?!

«Мен дунёга бир марта келаман, нега кўнглим тусаган одам билан яшашга ҳақим йўқ? Болаларим бахтли яшаши керагу менга бахт керак эмасми? Қолаверса, менга маъқул бўлмаган аёлимни қандайин бошини силай?!» – дейдиганлар бор. Биродар, худодан беизн ҳатто бир олма узилиб тушмагай! Кимнинг пешонасига қандай жуфт битилибди – бу Аллоҳдан! Бу унинг ниятига яраша қисмат ёинки яхши-ёмон ишлари эвазига олаётган ҳақидир! Кибрни бир томонга қўйиб, босиб келган йўлингизни, холисанлиллоҳ таҳлил қилиб кўрсангиз, норизо саволларингизнинг жавобини, албатта, ўзингиздан топасиз.

Оналик – олий мартаба

Бир одам Расулуллоҳ с.а.в. ҳузурларига келиб «Ё Расулуллоҳ, менинг яхши муомала қилмоғимга ким ҳақлироқдир??» – деб сўради. Жаноби Расулуллоҳ: «Онанг!» – деб айтдилар.

У: «Яна ким??» – деб сўради.

Жаноби Расулуллоҳ: «Онанг!» – дедилар.

У: «Яна ким??» – деди.

Жаноби Расулуллоҳ: «Онанг!» – дедилар...

Ҳадис

«Мени билмасанг, кўр бўласан! Ҳадисларда ҳам яхшиликни аввал онангга қил деган» – дея шанғиллайди аёл... Мана шу гапи билан ҳамма савобини сувга оқизди у. Унинг шу лаҳжасида шайтоннинг овози эшитиладир. Шайтоннинг куйига кирган банда ўнта болага она бўлса-да, қисмати ўт ичрадир, ўт ичра!

Аёл тортган бир тўлғоқ азоби учун, Эгам унинг бошидан минг раҳмат ёғдиради. Бемор боласи деб ўтқазган бир бедор туни учун, пойига чексиз мукофот тўшайди! Бир томчи оқ сути эвазига жаннат булоқларини ваъда қилади. «Жаннат оналарнинг оёғи остидадир» деб, изингни зиёраттоҳ сайлайди! Бундоқ ўйлаб қарасанг, Аллоҳ сенга тинмай ҳақ тўлаяпти. Ўз болангга кетган меҳнатингга-я?! Бу не ҳол?

Биродар, ҳақиқат шуки, болаларинг сеники эмас, Аллоҳникидир! Бинога келишларига сен сабабчи бўлдинг, холос. Бола деб қандай азият тортган бўлсак, Яратгандан тинмай кирасини

олиб турибмизми, ҳатто ортиғи билан оляп-мизми, дарҳол жим бўлайлик, жим! Оғзимиздан миннат чиқиб кетмасин!

Бир тафаккур қилинг, қийналиб бола туғиб, қийналиб бола боққаннинг ҳаммаси жаннатга тушади, деб қайда айтилган? Яна ўзингиз ҳам кўриб юрган аччиқ бир ҳақиқатни эслатай: душманидан кўра онасидан кўпроқ ранжиб яшайдиганлар озми?? Улар юзлаб, балки ундан-да кўп! Феъли енгил фарзанд буни ошкор қилиб қўяди. Андишаси қаттиқлар эса яраланган охудай азобларини ичга ютиб ўтиб кетадилар. Бир муқояса қулоқларимизда зирак каби қолсинки, ҳеч бир парранда, ҳеч бир дарранда ўз боласига ёмонлик қилмайди! Зурриёдини қақшатмайди! Аммо инсоннинг қўлидан шундай иш келади! Афсус, минг афсус!

Қуръони каримда фарзандларга ота-онасини муътабар тутиш буюрилади. Агар болаларимиз бизни /яхшимизни ҳам, ёмонимизни ҳам/ ҳурматлаётган бўлсалар, аввало, буни шунга муносиблигимиз учун эмас, Аллоҳнинг ризолиги учун қияптилар. Бола тангрининг биздаги омонати эканлиги, у билан ҳисоблашиб муомала қилиш кераклиги ҳамиша ёдимизда туриши керак. Боладан келаётган муруват-роҳат ҳам Яратганнинг бизга ҳадясидир ва унга тинмай шукрона айтишимиз шарт.

Оналикка муяссар бўлиш – дунёдаги энг улуғ мартаба. Бошингнинг осмонга етиши, кўксингнинг тоғ бўлиши шу. Аслида Аллоҳдан

фарзанд сўраётган аёл «ҳамма қусурларимни йўқотаман, нима эзгубўлса, ўшанга эргашаман, шуларнинг эвазига мени зурриёдлик қилгин» дея илтижо қилиши керак. Боламиз йўқ пайтда қилган мингта гуноҳимиздан болали бўлганимиздан кейинги битта гуноҳимизнинг тоши оғирроқ. Наинки, бола етаклаб бораётган онанинг хатоси сурувни хатарли йўлга бошлаган чўпоннинг хатоси кабидир.

«Ҳар бир инсон Аллоҳ солган бир иморат, уни бузиш учун ҳеч кимга изн берилмагай» дейилади муқаддас китобларда. Бола ҳам Аллоҳнинг иморати. Мисолларни ўзингиздан олай: динимизда етимга озор бериш энг оғир гуноҳ дейилади. Нима учун?? Чунки унинг ҳимоячиси, юпатадигани ўлиб кетган. Лекин ўзининг онасидан озор еб, кайфияти зимистон бўлиб юрадиганларнинг оти ким?? Уларни ким юпатади?? Етимларга ҳамма ҳимояга югуради. Аммо ҳеч ким онаси борга бориб, мен сенга малҳам бўлай демайди-да! Дунёдаги энг шум етимлик – тирик етимликдир! Ёнингиздаги пирпираб юрган икки-уч ёшли бола мисли ҳарир капалак – бақирган овозингиздан қанотлари йиртилади! Эндигина тенгига қўшилиб, тўпида яйраб ўйнаётган қизчангизга дашном бердингиз, у ғунчалаб турган гулингиздир, бу тийиқсиз тилингиз боис, у ғунчалигича музлаб қолди-ку!

Ўзи эндигина ўнга кирган бўлса-да, ҳали полвон бўлиб укаларини елкасига миндирги-

си, ҳали Алпомишдай чавандоз бўлгиси, ҳали сиз билан отасини машиналарга солиб ўйнатгиси келиб, кунда кечагидан ўзини баландроқ сезиб бораётган ўғлингизни кўпнинг олдида, айниқса укаларининг олдида: «Ҳа, лапашанг, латталиқ қилиб шуни ҳам эплай олмадингми?!» дея гадаблашингиз унинг қовурғалари орасидаги мурғак юрагини топиб синдиради! Руҳини ногирон қилади! Онам мунча хунук, дейди шу аснода, атроф мунча ёқимсиз, дейди у! Ерга урилганига гувоҳ бўлган укалари, айниқса, кўзига совуқ кўриниб кетади!...

Тили, феъли ёмон аёл йил-ўн икки ой боласининг бошидан бундай надоматларни ёғдириб яшайди. Ёмон нарса боланинг хотирасидан ҳеч қачон ўчмайди! Ҳеч қачон! Аксинча вақт ўтган сари тиниқлашиб, кўксининг тубига илдиз отиб боради! Руҳи лат еган боланинг феълида мувозанат бузилади. Унда ўзимнинг онам шундай жароҳатлайди-ю, бегонадан нени кутиш мумкин, деган шубҳа пайдо бўлади. Одамларга ҳуркиб, ишончсизлик билан қарайдиган, салга чарсиллаб жавоб берадиган ёки одамови бўлиб қолади. Сиз эса бу даврда яна тинмай типирчилаб, шу болангиз учун меҳнат қилиб, унинг учун кийим олиб, унинг учун уй созлаб, жонингизни жабборга бериб юрасиз. Лекин, афсуски, бу меҳнатларингиз зое кетади – тилингиздан озорланаётган бола, бағрингизда туриб вайрон бўлаётган иморатдир. Сиз энди

бу болангиздан катта меҳр-мурувват кутманг, ойим!

Эркак билан аёл ўртасидаги меҳру ихлос бизга Одам Ато ва Момо Ҳаводан меросдир. Бу мубталоликдан ўзингиз ҳам четда қолмаганиз. Қолаверса, ўғлингиз туғилганидан бошлаб, ошқору пинҳон ширин орзулар билан келин мўлжаллаб юрасиз. Сеп тахлаб, тўйларига пул жамғарасиз. Бу – гўзаллик, бу – фарзанднинг шарофати. Юраги муҳаббат қўшиғи билан тўлган ўғлингиз учун эса келинчак бамисли осмондан узилиб тушган Ой, тикилгиси келаверади! Уйингиз уй эмас, шиғил гуллаб юборган бодомзор, ёшларнинг қумри каби ғу-ғулари эшитилаверади! Бу – сизнинг боғингиздир, ҳаёт қўнғироқлари жаранглаган айёмларингиз муборақ бўлсин!

Аммо, аммо шундай бахтиёрлик ичра сизни, эвоҳ, бадфеъл кўриб турибман!... «Вой, менинг ўғлим жуда хотинпараст чиқди-я, у деб ўзини томдан ташлашга тайёр-а!» – дейишдан бошладингиз. Ва шу кундан эътиборан ҳамма ишингизни ташлаб, қораловчилик курсисига ўтириб олдингиз! Ахир қандай ишга қўл ураётганингизни биялпсизми? Икки ёшнинг қовушиши, келин-куёвликнинг дастлабки икки йили бетакрор эртақ-ку! Рўзғор деган зил умрнинг олтин даври-ку! Қаноти бут бўлган бу бахтиёр қуш сизнинг жон болангиз-ку! Нега унинг қувончи сизга малол келмоқда? Бир болангиз иккита бўлиб турибди-я! Дуо-

ларингиз ушалгани шу, ойим! Туп қўйиб, палак ёзишга тушдингиз. Хурсандчилик қани? Шукр қани? Қани ахир?!

Мана шу туришингизда сизга инсоф тилайман. Бу нафсдир, ўғилни келиндан қизғониш нафсидир! Нафсга берилиш эса, ё алҳазар, иймондан чекинишдир! Шу болангиз агар беоқибат чиқса, Аллоҳдан куринг, феълингизга яраша олган насибангиз шу!

Пули кўп ёки чаққон болангизни тинмай мақтайсиз, у нима келтирса, бошқа болаларингизнинг бурнига ниқтаб: «Кўриб қўй, уласанми, шу укангга ё акангга ўхшасанг!» – дея мулзам қиласиз. Ва устига-устак ака-укаларни шу тарзда бир-бирига душман қилиб борасиз! Шунини билингки, фарзандларнинг шудли ёки шудсиз бўлиши, бир хунарнинг устаси бўлиши ёки чала ташлаб кетиши, рўстғуй ёки гирром бўлиши фақат шу боланинг айби эмас. Нима эксангиз шуни оласиз, бу биринчидан. Тарбияни тўғри берган тақдирингизда ҳам, зотингиздаги аллакимларга тортиб ҳам, у яхши ёки ёмон бўлиб улғайиши мумкин. Қолаверса, болангизга ҳалол луқма бермаган бўлсангиз, ундан вафо кутиб юрманг!

Ҳақиқатан, бола нечта бўлса, феъли ўшанча хил бўлади. Бу – наслий ҳосила. Она бўлишнинг оғирлиги ҳам шу – битта бошингиз билан бир неча рангда тарбия олиб боришингиз керак. Бошқа йўл йўқ. Агар «Менинг бўлганим

шу, қорнини боқиб, устини қиялпман-ку» дейдиган бўлсангиз, сиздан ўзига муносиб маъни қўрини ололмаган, сизнинг тилингиздан бешиб, дил очолмаган, кўксингизга бош қўйиб яйролмаган бола бир куни ўзи туз ичган тузлуққа тупуриб кетади! Ит ҳам, мушук ҳам она бўлаверади, аммо одам боласига ОНА бўлиш учун ИЛМ КЕРАК, оналик илми керак! Бу илми ўрганиш – бир заҳмат. Уни қўллаш – яна заҳмат! «Бори яхшиликни онангга, онангга ва яна онангга қил...» дейилган Ҳадиси шариф ана шундай илмдор, мукаммал оналарнинг фарзандларига қаратилган.

Буюклик оддийликдадир

Осонлаштирингиз, қийинлаштирмангиз.

Ҳадис

Республика «Маънавият ва маърифат» марказида «Маънавият сабоқларининг бугуни ва келажаги» мавзусида илмий-амалий анжуман ўтказилди. Йиғинда маънавият фани бўйича дарслик ва қўлланмалар яратган ва яратиш тараддудида юрган олимлар ҳамда кўзга кўринган маънавият тарғиботчилари қатнашдилар. Анжуман қизгин мунозара тарзида ўтди. Йиғиннинг қизгин ўтганидан, бир маънавиятчи сифатида, кўнглим таскин топиши керак эди, аммо мажлисдан кейин юрагим хомуш тортди...

Маънавият сабоғи бугунги кунда нега зарур бўлиб қолди?! Шўро зуғумидан қутулгач, зудлик билан ўзимиздаги тоза томирларни уйғотиш, маънавий меросимиз бўлмиш миллий қадриятларимизни ёшларнинг қалбига жо этиш, ўз юртига ўзи эгаликка ярайдиган, ватанни асраш, яхши инсон бўлиш учун виждонини ўртага қўйиб иш тутадиган авлодни тайёрлаш зарурати туғилди. Одамларнинг кўнгил кўзини очиш, уларда маънавий дидни уйғотиш кераклиги билинди. Бунга шошилиш даркор эди! Биз шошила олмадик! Боқибегамликнинг бир касрини мана кўрдик – «оқим»чилар биздан илгарилаб, айрим ёшларнинг бошини айлантирди! Тадбирбозлик билан, мажлисбозлик билан, телеҳисоботлар ёки адашганларни тинмай қарғаш билан аҳвол яхшиланмайди. Энг қизгин тарбияни суяги қотмаганлардан, яъни мактабнинг энг қуйи партасидан бошлаш керак. Маънавият дарслари бунинг учун тайёр майдон-ку ахир! Аммо бу дарсларнинг бугунги кўриниши қониқарли эмас, мутахассислар йўқ, мутахассис тайёрлайдиган ўқув даргоҳи йўқ. Мазкур фан бўйича ёзилган қўлланма, дарсликларнинг саксон фоизини варақлашга юрагингиз безиллайди!

Мажлисдан кўнглим қоронғу чиқди дейишимнинг боиси, сўзга чиққан олимларнинг «маънавият асосларини қайси синфдан бошлаб ўргатиш керак», «маънавият назарияси мана бу

«...изм», «...изм»ларни ўзичига олиш керак» деган гаплари эди. Муаллифлар мени кечирсинлару, шу анжуманни ташкиллаштириш жараёнида йиғилган қўлланмаларни етук мутахассисларга таҳлил қилиб беришларини сўрадим. Улар кўпини қайтариб бердилар ва бундай нарсаларни ўқиш ҳамда таҳлил қилишга асаблари дош бермая жагини айтдилар.

Катта одам чидамайдиган китоб захмини кичкина жони билан бола қандай кўтарсин?? Илм болага роҳат бериши керак, жабр эмас! Боланинг руҳини синдириш, зериктириш – бу зулм! «Илмий коммунизм деб ундоқ нарсага айтамиз», «социалистик реализм деб бундоқ нарсага айтамиз» дея-дея нимага эришдик? Камига маънавият дарсларида ҳам яна ўша «изм»чиликми?! Шундоқ долзарб пайтда-я? Ўзининг йигит эканлиги, оёғи остидаги она ернинг ўлик-тиригини елкасига олган ўғил фарзанд эканлиги ёдидан чиққан, доллар учун душманнинг дастёрига айланган айрим болалар ўзимиздан эканлиги бизни виждон азобига солмайдими??! Синфхоналарида сўйлаётган, ўқитаётган нарсаларимиз, телевизорда кўрсатаётган томошаларимиз таъсирчан, дилтортар, одми бўлганда бундай шогирдлар бўлмасди! Қуръони каримдаги «Осонлаштиринг, қийинлаштирманг» деган жумланинг бир ҳикмати бор. Яна бу муқаддас китобнинг «... ҳеч кимга тоқатидан ташқари

нарсa таклиф қилинмайди» деган жойлари ҳам бор. Очиғини айтганда, педагогика, психология, фалсафа бўйича ёзилган китобларни бағир бериб ўқиган ўқувчини ким кўрган?? Улардаги атамаларни, Овруподан Россияга, Россиядан бизга келгунча таржимадан таржима бўлавериb, мазмунлари чувалашиб кетган жумлаларни эслаб қолиш тугул, баён қилай десанг, тилинг қинғир бўлиб кетади. Буни олимлар «илм, академик тил» деб атайдилар. Халқчил усулда ёзилган, ҳаётий мисоллар асосида ёритилган ишларни «академик тилда ёзилмаган, бу ерда илм йўқ» дея четга сурадилар. Ахир, болам олим бўлсин-у, дардимга дармон топай деб сизни Худодан сўраб олган шу халқ-ку! Илм халқ учун-ку! «Ҳамма тушунадиган нарсa илм эмас» дейсиз-а!

Илми кўп бўлсагина эмас, илмини халққа еткиза олган, сингдириш усуллари топа олган одам ҳақиқий олимдир. Ҳунарманд тайёрлаган буюмини қандай асбоб билан, нимани нимага қўшиб ва кимнинг ёрдамида тайёрлаганини ўзига ўхшаган ҳунарманд сўрасагина сўзлаб бериши мумкин. Харидорга бунинг қизиғи йўқ, у буюмни сотиб олишни билади холос ва дарҳол керагига ишлатади. Бизнингча, «Маънавият деб нимага айтамиз? Қайси даврнинг маънавияти қандай бўлган? Қайси аллома маънавият ҳақида нима деган?

Маънавият назариясининг асосларини нима ташкил этади?»... деган ниқтовни барчага бирдай қаратиб бўлмас! Назарий билимлар шу соҳа бўйича мутахассис бўлаётганлар учун керакдир. Аммо бошқа толиблар, мактаб ўқувчилари учун, кенг омма учун маънавият назариясини эмас, маънавий дурдоналарнинг ўзини кўрсатмоқ, мана бу – «МЕҲР», мана бу – «САБР», мана бу – «ШУКРОНА», мана бу – «БУРЧ» ... дея танитмоқ жоиз! Мумтоз тарбияшунослик манбаларимизда инсонга буюрилган 500 дан ортиқ хуш хулқ келтирилади. Ўшаларнинг ҳар бирига шарҳ берилганда ҳам беш юз соатлик дарс бино бўлади-ку! Мисолларни нақ бола яшаб турган ҳаётнинг бағридан, адабиётдан, санъатнинг ҳамма турларидан, тарихдан... келтириб, болаларда ўзини ўзи тафтиш қиладиган кайфият уйғота олмасак, илмини амалга оширолмаган, ниятига етмай кетиб бораётган армонлилар қаторида бўламиз.

Комиллик тарбиясини санъат билан, устакорлик билан, айтиш жоиз бўлса, болани маҳлиё қиладиган сеҳрли ифодалар билан олиб бориш зарур! Маънавият тарбияси бугунги кунда муолажа ўрнидадир. Турмушимизнинг бемор жиҳати шу. Не кўйга тушсак ҳам, маънавий тарбиянинг энг қисқа, энг унумли йўллари топишимиз шарт!

Онаси ўлмаган ким бор?

Жаннат оналар оёғи остидадир.

Ҳадис.

Билиб юрибман, кейинги пайтда «она» деган сўз тилимга бот-бот келаверадиган бўлиб қолди. Мазкур ҳадисни қўлимга оляпману, бу мавзудаги аввалги айтганларимни такрорлаб қўйсам-а, дея хавотир олдим. Кейин ўй келди: менгинанинг баҳоим билан она таърифини адо қилиб бўларканми??! Агар минг йил умр кўрсам, онаи жаҳонимнинг яна минг жиҳати айтилмай, минг иқлими ёритилмай қолар, эҳтимол!

Она борки, чарақлаб турмайди, ярақлаб юролмайди – алвон рангларини боласига бериб, нурсизгина куринишларини унинг панасига олиб туради. Аёл она бўлгач, баланд пардаларда жаранглаши тўхтади – жами қўнғироқларини боласига илиб қўяди-да, бутун вужуди қулоққа айланиб, уни тинглагани тинглаган! Фикрати битта дуода михланиб қолган: «Илоҳим, боламини асра, боламини асраб берсанг бўлди!» Жисму жони шу жумлани туну кун шивирлаб яшайди!

Бағрини ёриб ям-яшил майсага айланаётган бошоқ мағзини боласига бериб пўчоққа айланаётган ОНАдир. Булоқ булоқ бўлибдики, кўксидан сизиб чиққан, турли томонга тар-

калиб, орқасига қарамай, чопқиллаб узоқлашиб бораётган ирмоқлар кетидан термилганча кўз ёшларини тўкиб ётади. У шу туришда фарзандларини ҳали келинга, ҳали куёвга, ҳали набираларга, яна минг бир яхши-ёмон харидорларга бой бериб, нима бўлаётганини узигина билиб турган ОНАИЗОРдир!

...Ушанда онамнинг кунботарига бир ҳафтагина қолган экан. Эсимни танибманки, у кишини жисмонан инжиқ кўрмаганман, бақувват, ҳаётбахш феълли эди. Охирги икки йилда иситмали дард илашди-ю онам орқага кета борди. Тўртта боламнинг олди энди даст-ёр бўлган, этаги ҳали майда. Уларнинг кунда юз хил юмуши чиқади, унинг устига ишлайман, ишки, иш эмас, қон қиладиган қоғозбозлик! Онам эса ётиб қолди, кунда бир термилиб кетмасам, чақалоғини ташлаб қўйган одамдай бетоқат бўламан! Сездирмай келган ўлим ҳам бир ҳисобда дуруст экан. Онадай азизингнинг кўз ўнгингда шамдай липиллаб ўчаётганини кўриб туришдай залворли оғриқ йўқ дунёда! Ҳар куни қуёшнинг ботиши сен учун даҳшат! Эртага яна офтобинг чиқадими ё йўқ??! Тақиллагани учун эшикни, жиринглагани учун телефонни кўргани кўзинг йўқ! Ота маҳалламга кирар эканман, кўчамиздан чиқиб келаётганки одам мен учун юрак ўйноғи! Тишининг оқини кўрмагунимча, тиззамдан жон чиқиб бўлади. Биринчи берадиган саволим «Яхшимисиз, омонмисиз?» эмас, «Бизникилар тинчми??!»

Ишим, уйим ва она ҳовлим шаҳарнинг уч тарафида. Ҳар куни шу учлик орасида танда қўяман. Миям машинадай ишлайди – нима олиб келсам онамнинг оғзига ёқади-ю, қайси дўхтирни чақирсам, мени юпатадиган гап айтади! Ва кечки овқатим бугун нечада пишади-ю, болаларнинг оғзини ёпаман??!... Ўзимнинг мисолимда ўшанда билиб қўйганман – инсон дегани шу қадар яшовчан бўлишини! Узилай-узилай дейману яна чопиб юравераман, илжаяман ҳам, сўниб бораётган онамга ҳар куни ҳар хил ҳазиллар ҳам топаман, бунинг устига юрагинга ўқ отиб турадиган «дўсту душман» ҳамиша бор!

Бир куни чарчоқ жонимга косага тўлган каби тўлди-ю, ишдан кейин уйга бориб икки соатгина чўзилиб келай деган ғафлат босди мени! Кўзимни очсам, қозон осар пайт бўлибди. Онамнинг теграсида укаларим бор-ку, саҳарлаб етаман дедим-да, бормадим. Ўша кунни умрбод лаънатлайман! Шайтоннинг гапига кирган куним ўша! Демак, шу куни бу югуришлар менга малол келган! Демак, онамдан жоним ширинроқ туюлган! Балки, қайсидир дақиқада «Онам соғ юрганда, мен шунчалик уриниб кетмасдим» деган надомат ҳам ўтгандир дилимдан!...

Эртасига учиб келдим. Онам, онамжоним эса... «пастлаб» қолибди. Бошини буришга ҳоли йўқ. Мен томонга кўзининг ёни билан, узоққина

тўхталиб қаради, аммо индамади. Онам ҳеч қачон бундай қарамаган эди. Онамнинг кўзи ҳеч қачон бунчалик тагдор гапирмаган эди! Йўқ, у гина эмас эди! Унинг бу туришига араз сиғмасди! «Охирги табассумларимни кўролмай қолдинг», дер эди у кўз! Икки кун аввал тузалишга умиди бор, савол-жавоблар кўнглига сиғиб турувди. «Ўша туйғу ҳам бахт экан, кетарим аниқ бўлиб қолди, жоним менга сиғмай боряпти-ку, энди қандоқ қиламиз», дерди у қараш! Бир кечалик ғафлат уйқусини деб, онамнинг ҳаётбахш руҳини охирги марта туя олмай қолдим, кўзларининг чарақлаган олови билан видолашолмай қолдим! Унинг нигоҳидан ҳаёт кетиб бўлибди!... Уч-тўрт кун ўтгач, онамни жойига қўйдик. Мана ўн йилдан ошдики, ўша нигоҳ мени тинмай таъқиб қилади... Ва тинмай у кўзлардан узр сўраб йиғлаганим-йиғлаган!...

Ўйлар эдим, қўл-оёғимни боғлаб турган – онам, у кишидан кейин ҳамма ишларга чандон улгурсам керак, юрагимни ғижимлаб турган хавотир чангаги қўйиб юборади-ку деб. Тамоман акси бўлди! Дунёмни тўлдириб турган ҳаёт кўнғироқлари таққа тинди! Чеки йўқ ва оғир сукунатнинг дастидан қулоқларим оғрийди. Икки қўлим шалвираб қолган, тўрт томоним елвизак! Ҳамма калавамнинг учи йўқолган, бамисли эмизикли боламдан айрилгандай! Гуё ҳамма заруриим онам билан

кетди-ю, қўл уришга арзимайдиган нозарур ишлар ўраб қолган каби эдим! Ана энди сал нарсага чарчашлар, арзимаган ташвишга оғриб қолишлар бошланди. Онамнинг, онажонимнинг бемор ётишлари ҳам менга қувват экан! Ахир югуриб юриб ҳамма нарсага улгурар эдим! Ҳар куни минг иш бодрокдай пайдо бўлар, шунга лойиқ мингта жонни ясаб олаверардим!... Энди-чи?? Оламимнинг ярми бўш, ярмида бола-чақа ва бошқаларим дегандай, ғимирлаб юрадилар. Мен онамдан қолган дунёмнинг ўша бўш қисмида хатоларимга бошқуриб, армонқўйлақлариникийиб яшаб боряпман. Онамдан сўрайдиган саволларим роса-роса кўплигини энди билияпман! Онамга айтадиганларим юрагимда қолиб кетганини энди англаяпман! Онам керак бўладиган даврлар энди бошланганини суяқларим билан мана энди туйиб турибман! Эвоҳ, эвоҳ...

Жаннатга зор бўлиш ҳам шунчалик бўларда! Онам – таъмлари оғзимда, ифторлари димоғимда қолган жаннатимдир! Худо берган бу жаннатбағирга тўйиб-тўйиб қолмаган гумроҳ мендирман! Этагидан ушлаб қололмаган жаннатимнинг иси келади деб, ҳали остонани, ҳали укаларимнинг юзлари, ҳали қўшнининг қўли, ҳали девор, ҳали устунларни ўпиб юрган девона ўзимдирман!

Онажоним ўтди-ю, қолди етим дил ўртада,
Онажонимсиз сағир ўтди талай йил ўртада.

Ҳар баҳордан излабон, ҳам ҳар кузакка бўзлабон,
Сизсизин ҳолсизланиб, бўлди кўнгил қил ўртада.

Осмонга етди-ку армонларимнинг оҳлари,
Силкинар тавбам юкидин бул замин зил ўртада.

Кўз ёшим-Нил ўртада, синдим-ку чил-чил ўртада,
Ҳолатим айтур «онамлаб» бўзлаган тил ўртада.

Яхшиям Ҳақ ёр эрурки, тўлдирар кўксимга нур,
Кунда қаддимни тутар бардош деган фил ўртада.

Яхшиям Ҳақ бор эрур, ҳар кун дилимни гуллатур –
Ўлгани қўймас мени фарзанд деган гул ўртада.

Гоҳи кўкка чоғланиб, гоҳо заминга боғланиб,
Турсуной исми билан сўзона булбул ўртада.

Ақли расо бадгумон бўлмас

Бадгумон бўлманглар, бадгумонлик
энг ёлғон сўздир.

Гап пойламанглар, тирноқ остидан
кир қидирманглар, бир-бирингизга ҳа-
сад қилманглар, бир-бирингиздан араз-
ламанглар ва нафратланманглар...

Ҳадис

Сўз – қурол, сўз – муолажа, ҳамма бало
борни йўқ, йўқни бор қиладиган ўша битта
сўзда!

Бизнинг «инсон» деган номимиз борки, бебаҳо мавжудотмиз: чунки бировга ота, бировга онамиз, бировнинг ягона фарзанди ёки жуфти ва ёки ака-опасимиз. Биргина жонимизга талай муҳаббатли кўз термулиб, талай дил бизни авайлаб, абгор бўлиб яшайди! Ўшаларнинг бошига кулфат келтирмаслигимиз, бахтига тўғаноқ бўлмаслигимиз ва Ҳақнинг қаҳрига қолмаслигимиз учун, муқаддас китоблар бизни огоҳлантирмоқда. Сабабки, яхши-ёмон кунларимизнинг муаллифи фақат ўзимиздир. Сиз «Йўқ, ҳамма нарса Худодан» дерсиз. Тўғри, Худодан. Аммо унинг ҳисоб-китоби ғоят ғалати: у ҳеч қачон яхши одамга ёмон кун бермайди, бу бир! Ёмон одамнинг ўзига ҳам ёмон кун бермайди – унинг севган, энг азиз кишилари жабрланади. Унинг хатолари учун болалари, яқинлари жавоб беради. У бундай ҳолатда Аллоҳга чандон ялинади, балони ўзига сўраб, йиғлаб ёлборади, аммо ўзи бояғидай юраверади, боласи, аяганлари кўз олдида қийналаверади! Биродар, бу кулфат-ку! Бу тўфон-ку! Бу офтобинг куйиб, тун ичра қолдинг, деган гап-ку!

Одам худди дарахт каби мевалайди. Олманинг меваси – олма, беҳиники – беҳи! Аммо одамнинг меваси икки тур: бири сўзидир, бири боласи. Дарахтнинг томирида не бўлса, мевасида шу бўлгани каби, кишининг жисмоний ва маънавий жиҳати қандай бўлса, сўзи билан фарзанди шу сифатда бўлади.

«Бадгумон бўлманглар» дейилмоқда. Хўш, бадгумонлар ким? Ўзи пок феълли, катта бир ташкилотнинг раҳбари бўлиб ишлаётган дўстим менга дил ёриб қолди: «Дугонажон, ахир қаламингиз бор, шу нарсани ёзинг. Ёмон одамлар битта сўз билан байрамни аза, дўстни душман қила оларкан. Улар сизни мажлисларда танқид қилмайдилар, устингиздан юмалоқ хат ёзмайдилар, ҳеч қаерда бировни баланд овоз билан ёмонламайдилар. Аммо лифтда кўтарилаётиб, ё ёнма-ён қўл юваётиб, ёки кишилардан ҳол-аҳвол сўраган бўлиб, ёинки, маош олаётиб, минғирлабгина бир сўз отиб қўядилар. У сўз энди оддий сўз бўлмайди, яхши одамларнинг юрагида ғашлик, дунёси торларнинг дилида эса гумон кўпчитадаган хамиртуруш бўлади! «Раҳбарнинг хонасига фалончи кўп кириб қолдими?», «Бу пулга нима ҳам келарди?», «Фалончиой билан Фалончибойни икки марта автобусда бирга кўрдим, тинчликмикан?», «Мажлисда Фалоний сизга ташланса, нега жим ўтирдингиз, ахир сиз ҳақсиз-ку, боплаб қўймайсизми?» каби луқмалар шулардир. Гоҳида сўзлаб ҳам ўтирмай, кўзлари, лаблари билан бир ишора қиладиларки, отилган ўқ ҳам бунчалик мўлжалга тегмас!

Бадгумон одам ё ақли тўкис бўлмаган шўрлик ва ё, ақли расо бўлса-да, уни кўпроқ ёмонлик йўлида ишлатадиган нобакордир! Ўзи ўғри ёки ўғриликка мойиллиги бору аммо

қулай шароит бўлмагани учун тийилиб турган одамга ҳамма ўғрига ўхшаб туюлаверади. Ўзи ҳасадгўй ёки пинҳона гуноҳ қилишдан тийила олмайдиган одам атрофдагилар ҳам худди мен каби деб ўйлайди ва ҳар бир ҳаракатинг-ни микроскоп билан кузата бошлайди, зарра хатоинг-ни топса, кўзлари қувончдан порлайди, айюҳаннос солади! Дарвоқе, у нега хурсанд? Рақибини, ҳаттоки рақиб бўлмаганни ҳам, гуноҳ устида ушлаганиданми? Йўқ! Хато қилишда у ёлғиз эмаслигидан, ҳар қандай кишидан чатоқлик топиш мумкинлигидан, «Бу дунёда ҳамма ўғри, мен ҳам ўғри бўлсам нима бўпти» дейишга имкон топилганидан шод!

Юқорида биз минғирлаб айтилган биргина жумла билан катта бир жамоанинг иқлим-ини бузаётган кимса ҳақида сўйладик. Аммо, биродар, ўшандай сўз кимдир мукофотга тавсия этилаётганда ёки бирор мартабали ўринга кўрсатилаётганда, ёинки қуда-андалик ришталари боғланаётганда айтилса-чи?! Кимнингдир ўнлаб йиллар давомида йиққан илми, салоҳияти биргина гумонли сўз билан шубҳа остида қолади! Бу ҳам майли, олтин бир кун юзага чиқади, аммо жамият чандон ютқазади – унинг чанқоғини қондирадиган бир тоза булоғи топталади. «Сенга инсоф берсин, учинчи одам!» дея шоир бекорга наъра урмаган.

Нуфузли одамга эшиттириб туриб, тақдирланиши ёки танланиши лозим бўлган киши ҳақида «Фалончи ёмон эмасу, у ҳақда ғалатирок

гаплар юради-да» деб қўйса бўлди! Бу луқма «Қандай гаплар?» деб сўралмайдиган жойда айтилади. Аслида, сўралса ҳам у баттолда жавоб йўқ! Чунки у уйдирма, ёлғон! Аммо ўша сўз билан яхшиликнинг шашти қайтади, Омад чекинади, «Орада шайтон бор-да, ростдан ҳам биз билмаган гуноҳлари бордир» дейди ва ҳоказо....

Шу бир сўз билан бир тоза томирни узаётган кимсанинг оти – Ҳасад ва унга хизмат қилаётган Гумондир! Бадгумон одам бамисоли ўргимчакдир! Фақат фарқи у турини ўз яқинлари устига солади, ўз шўрини ўзи кўпайтиради. Ҳар бандани шу хатодан асрасин!

НАВОИЙ ГУЛШАНИ

Баъзи бир сўзда сеҳр,
баъзи бир шеърда ҳикмат бордир.

Ҳадис

Ҳеч ким айтмаган фикрни айтиш, қадам етмаган чўққини эгаллаш, фанда янгилик яратиш, бу ҳали буюклик эмас, бу – ҳайратли жараён, бу – ноёб воқелик, холос! Буюклик – ўша ихтиронинг яшаб қолиши! Фақатгина яшаб қолиш эмас, балки ўзининг ҳаётбахшлигини даврлар оша сақлаб қолишидир. Инсоният тарихида не-не «боши олтин»лар келиб кетди. Не-не теша тегмаган гаплар айтилди! Аммо

уларнинг ҳаммаси ҳам буюк бўлиб қололмади!
Нега?

Ҳазрати Навоийдан бери неча ҳоқону неча султонлар ўтди. Уларнинг бири кенг бўлса, бири тор эди. Эҳтимол, бири Навоийни суйса, бирови куярди. Ҳукм уларнинг қўлида эди, муҳр уларнинг қўлида эди! Лекин ҳайрон қоладигани шуки, Навоий ҳамма асрда ва ҳамма шоҳлик фаслларида бирдай буюк саналиб келаверди! ... 1941 йил. Ўрис учун икки дунё бир тутам бўлиб турибди. Ленинград устига ёмғирнинг ўрнига бомба ёғилади. Аммо шу тумонат, шу аросат ичида Алишер Навоийнинг 500 йиллиги нишонланяпти! Бу балки самимиятдан холидир, мазкур тадбир шўрога сиёсат учун керак бўлгандир. Аммо шунча миллат, шунча элат туриб, уларнинг хазинасида неча улуглар туриб, нега уларнинг эсига айнан шу зот тушди? Беихтиёр онам такрорлаб юрадиган бир нақлни эслайман: «Ҳақ азиз қилган кишини бандаси хор айламас!» – Навоийни Ҳақ азиз қилди! Аллоҳ қатор бандаларига истеъдод беради ва шу неъмат ичида уларни имтиҳон қилиб ҳам боради. Имтиҳондан эса бири ўтиб, минги тўкилиб қолаверади. Азизликка эришмоқ учун истеъдоднинг ўзи кифоя эмас экан, КАТТА ИСТЕЪДОДНИ КЎТАРИБ ЮРИШ УЧУН КАТТА ШАХСИЯТ КЕРАК ЭКАН. Истеъдод – илоҳий нур, шоир шахси эса шу муборақ нурни қабул қилиб олувчи

макондир. Нур бирдай тушаверади, аммо гул ёки тикон униши маконга боғлиқдир. Макон шикаста бўлса, макон қусурли бўлса, истеъдод улғаймас! Улғайса-да, Аллоҳ уни эл назарига туширмас! Боиси шахс истеъдодини ғуборли феъли билан нопок қилди. Яъни унда ҳасад ёки кибр бор, ёки у хасис, дилозор, ёлғончи, ёки ношукр ва бесабр. Бундай ҳолатда истеъдод ўз эгасидан албатта хун сўрайди. Ки шоир ғоят жарангдор сўзлар айтаверади, аммо Тангри тўсган деворга тегиб қайтаверади, қайтаверади, орага минг даллол тушса ҳам, элга етмайди, етолмайди!

ТОЗА ШАХСИЯТ, яъни тил, дил, феъл поклиги билан ИЛОҲИЙ НУР, яъни истеъдод қовушган жойда БУЮКЛИК бунёд бўлади. Бу – илоҳий инъом. Бу – комиллик билан илоҳий нурнинг пайвасталиги. Мана шу сазоворликнинг номи Ҳаққа етишганлиқдир! Алишер Навоий, иншооллоҳ, шу неъматга эришган зотдир.

Буюклик нур манбаига ўхшайди: Навоийнинг номини зикр этганингиздаёқ сизга ҳарорат келган каби бўлур! Буюклик – замон ва маконга дахлсиз, қуёш нури каби беминнат! «Мен қуёшни севмайман» деганларга ҳам нур сочаверади, эҳтиёжманд хужайраларни ўзи топиб тирилтираверади...

«Баъзи бир сўзда сеҳр, баъзи бир шеърда ҳикмат бордир» деган ҳадиси шарифдан келиб чиқиб, ҳазрати Навоийнинг бир неча

байтлари билан дардлашишни кўнглим тусоди, ҳолбуки, бу зотнинг ёзмишлари сеҳр ва ҳикмат билан лиммо-лим тўлгандир.

БИРИНЧИ СУҲБАТ

Бутунликка элтувчи айрилиқ

Чўнг армоним ҳазрати Навоийни луғат билан ўқиётганимдир. Хазинанинг ёнида туриб, калидини топмаган нотавон менманда, дейман! Дафтарчамга кўчириб олганим байтларни қачон ўқисам, завқу шавқим аввалгисига ўхшамас – янги бир ифор, янги бир ранг топавераман. Ҳар гал биринчи марта кўраётганим каби ҳайрат келаверади. Санъатнинг синоатли гулшани шу дейман, сурур топаман...

Кўйма малҳам тиғи захмига кўнгилда, эй рафиқ,
Чикса жон ҳам чикмасун кўнглимдин озори анинг,

дейди шоир. Ошиқнинг бағри яра, маъшуқа бевафолиқ қилди ёки беписанд, ёки шундай мубталоси борлигидан беҳабардир ҳам! Ошиқ эса чўғ тушган кўксини маҳкам қучганча, ёнига табибни йўлатмайди, ҳабибдан қочади. Ярамга тегма, – дейди у, – маҳбубамни унуттиргани қўймайдиган, ёр исмини тинмай ёдлатиб турадиган ягона ёдгорим шу жароҳатимдир. Ёрга ета билмадим, ҳеч йўқ уни эслатувчи шу захми мендан айирма! Жон чикса чиксин,

аммо бу оғриқни суякларимнинг орасида тупроққа олиб кетай, дейди.

Муҳаббат бор жойда қарғиш йўқ! Муҳаббат бор жойда тамаъ, нафс йўқ! Яна бир жойда ўқигандим: яраланган одам унга ўқ узган кишини умр бўйи қарғаб ўтади, аммо ишқ ўқиға дучор бўлган юрак ўз жабрловчисини суйгандан суюб бораверади. Боиси ишқ илоҳий неъматдир. Унинг дилга тушгани ўзи мукофот! Шунинг учун мукофотки, жисмингизга покловчи нур келди – ишқингиз тушган инсонни неъмат билдингиз ва азиз кўра бошладингиз. Шу нур ўзингизни ўзингизга разм солдирди ва... «воҳ!» деб юбордингиз. Шу қадар ғариб, шу қадар нотавон эканману ишқ даъвосини қиялпманми дедингиз! Мен шу туришимда ўша маъшуқ ёки маъшуқага қандай тенг бўлай дедингиз! Хокисорлик сездингиз, хокисорлик эса покланаётган одамнинг белгисидир! Кишининг ўз камчиликларидан уяла бошлаши атрофни тан олишидир. Қаранг, ишқнинг хосиятини – сиз ўзингизни аяшга, яъни сизга худо берган неъматларнинг софлигини тиклашга, шунинг баробарида, сизни чор тарафдан ўраб турганларни авайлашга тушдингиз. Атрофимиздаги ҳамма «бировлар» эса Аллоҳнинг суйган бандаларидир. Уларни аяганга тангрининг мукофоти зиёддир... Аллоҳ шунинг учун ҳижронни ошиқларга қадрли қилиб қўйди, уларни ишқ азобига сабрли қилиб қўйди.

Демак, ёр азобини ёрдан-да ортиқ кўриб бораётган инсон тобора покланиб, комиллик йўлига тушиб, Ҳаққа интилаётган шахсдир.

Ҳақиқий ишқнинг иқлими шу! Кимда кибр бордир, ёлғон ва ҳасад бордир, озор ҳамда қасд бордир – унга муҳаббат келган эмас! Кимки «ишқи тушиб» етган умр йўлдошига панду озор берадир – билингки, у ҳеч қачон севган эмас! Кимки ғафлатий, фаолиятсиз ва бефарқдир, билингки, у ишқсиздир, худо унингкўнглини сўқир қилмишдир!! «Севдим!», «Муҳаббат!» деб оҳ уришдан тийилингиз! Унга муяссар бўлишни яратгандан илтижо қилингиз. Сиз ишқни шайтоннинг нафс бозоридан эмас, покланган вужудингиздан топажасиз! Инсон томир қўяй деб яшайди, барг чиқарай, мева тугай деб яшайди – бўлсин, бўлсин, меванг мағизли бўлсин! Покланган инсондангина ғуборсиз фарзандлар туғилгай, файзли умрлар яралгай!

Яшасин Ишқ!

Яшасин устози беминнат – Ҳижрон!

Яшасин Бутунликка элтувчи буюк Айрилиқ!

Яшасин менга ўзлигимни узатиб турганим, шунинг учун ҳам суякларимнинг остида авайлаб асраганим, муҳаббатимга ватанлик қилган мўъжаз мўъжизам – муборак ЮРАК!

ИККИНЧИ СУҲБАТ

Ҳукми олий

«Эл нетиб топғай мениким...» дея ох ураётган инсоннинг ўзи ўзини аллақачон топиб олган кишидир. Топиб олгангина эмас, ўзининг ҳар бир хужайрасини титкилаб, айбини кўриб, соат сайин ўзини тозармоққа, мукамал бўлмоққа буюраётган шахсдир.

Инсон ўзини уққан сари ўз вужуд – олами-нинг чексиз зироатгоҳ эканлиги, унга нима экса, ўшани олиши муқаррарлигини кўриб, қойил қолиб, лол қолиб боради! Чеккан азиятларингнинг сабаби аён бўлади – тавбага ўтасан. Қайси хатоингнинг ўтида куяётганинг бирдан маълум бўлиб қолади – дамингичингга тушади! Аллоҳни йўқлаб қоласан, ундан гуноҳларингни ювгани имкон сўраб, ёлворишга тушасан. «Ўзини таниган парвардигорини танийди» дейилади Ҳадиси шарифда. Қандай гўзал танишув бу! Нақадар шарофатли уйғониш бу! Ўзингнинг ўзингга саёҳатингдай мароқли иш йўқ дунёда. Феълингдаги каналарни топиб олиш, яшиллинггни яна тиклашга уриниш нақадар хуш иш! Ҳақиқий яшаш ана ўшанда бошланади, ниятларинг болалаб кетади, ниятки – ҳаммаси яхшилик! Ғайратларинг жўш уради, ҳар бир кунингга самарасиз ўтган минглаб кунларнинг юкини ортмоқ истайсан. Ҳар бир шомдан мунғайиб, ҳар тонгдан фарах туясан!

Инсоннинг нега ўлгиси келмайди? Ёшига ёш қўшилган сари бу туйғу яна кучаяди. Бу асло ҳаётнинг ширинлигидан воз кечолмаслик ёки янада кўпроқ роҳат кўриш илинжи эмас, бу парвардигорни таниганингдан кейинги англаб қолган қарзларинг, фарзларингни адо этиш масъулиятидир. Бу ботининг билан зоҳирингнинг уйғунлашуви – илму амалнинг бирлашувидир. Ана шу ҳолат саодатмандлик сари юришдир!

Ҳазрати Навоийнинг ҳар каломи сени ўзинг сари етаклайди. Бир байт ҳадеганда тилимга келаверади, руҳим унга урилаверади ва урилган руҳимнинг сим-сим оғриқларини сезиб тураман.

Мени мен истаган ўз суҳбатига аржуманд этмас,
Мени истар кишининг суҳбатин кўнглим
писанд этмас.

Сўз Аллоҳнинг неъматини, шеърини сўз эса нурланган неъматдир. Нур таралади, аммо ундан турфа жон турфа таъсир олади, унинг тафтидан турфа шакл, турфа рангдаги чечаклар унади. Шоир бир айтмишида у ёки бу маънонигина кўзда тутиб ёзади, аммо ундан минг кўнгил минг маъни топади. Санъат шуниси билан харидоргир!

Сен бир дийдор дардида беморсан. Бир нарсани истамак бутун вужуднинг эҳтиёжидир. Худо сенга нимаики берган бўлса – хаёл, юрак, кўз, қулоқларинг, кайфиятинг, орзуларинг,

сўзларинг ҳаммаси унга зордир, у деб чандон хордир, унга ёқиш учун тушмаган кўйинг қолмади! Тунинг иштиёқ, кунинг иштиёқ, аммо у сени ҳаргиз суҳбатига аржуманд этмайди! Нега??!

Яна ўзингни тафтиш қилишга тушасан. Мана биров деб куйиб кўрдинг, шундайми? Бир мақсад йўлида оловсиз ёниш нималигини туйиб кўрдинг. Хўш, бу оғриқларнинг таъми қандай экан?! Изтироби қандай экан?! Билиб қўйки, бу – қисмат! Шоир байтининг иккинчи сатрини эсла:

Мени истар кишининг суҳбатин кўнглим
писанд этмас.

Биродар, бир ўйлаб кўр-а, сен шу кунгача неча одамни йўлингга термултирдинг. Онанг ҳидингга интиқ, опа-синглинг мурувватингга, дўстинг суянчингга, шогирдинг ҳимоянгга, ночор қадрдонинг бир йўқловингга зор! Бир сўзинг, бир нигоҳинг билан қай бир кўнгил боғ бўлар эди, аммо қиёбоқмай кетиб боряпсан! Бу зорлиқларни писанд этмай, шафқатсизларча ўтиб боряпсан! Талай бандасини кўзга илмайсан-у, Аллоҳнинг қаҳри келмасинми?? Йиққан ҳосилинг шу – сени сен истаганлар ўз суҳбатига аржуманд этмас! Бу ҳукми Ҳақ! Бу Даққиюнусдан қолган бу дунёнинг «нимани хор қилсанг, ўшанга зор бўласан» деган фалсафасидир...

Ушбу садолар юрагингнинг қоқ ўртасидан эшитилади. Бу шоирнинг, шеъриятнинг ша-рофати билан топиб олганинг – ЎЗЛИГИНГ овозидир.

УЧИНЧИ СУҲБАТ

Кўнгил Каъбаси

Ислом дини энг инсонпарвар диндир. Унинг нияти фақат яхшилик! Мана ўн тўрт асрки, олиму уламолар Қуръони карим ва Ҳадиси шариф нуруни инсонларга етказиш йўлида умргузаронлик қиладилар. Одамзод турфадир – бировга гап тез сингади, бировга секин. Яратгандан тинмай тиланмоқ керакки, Қуръоннинг маъзу моҳиятини инсонларга ихлос билан, моҳирона етказа оладиган зотлардан кўпроқ берсин. Тушунтирувчи қанча истеъдодли бўлса, нурафшон кўнгиллар шунча кўпаяди, дунё ўшанча тозаради. Ҳазрати Навоий ҳам, иншооллоҳ, мана шу йўлда Тангрининг ризолигига сазовор бўлган муборак инсондир. Унинг бутун адабий ме-росини Қуръони каримнинг гўзал бадий шарҳлари дейиш мумкин. Юқоридаги Ҳа-дисда айтилгандай, Аллоҳ шоирни динга садоқатли яратди. Ва ваъда қилганидай, унга буюк мавқе – мутафаккирлик бериб, машҳури олам этди! Ислом илмини унингдай севиб ва

санъат билан талқин қилган ижодкор бағоят кам. «Уламолар пайғамбарларнинг ворисларидир» – дейилади Ҳадисда. Илоҳим, Навоийнинг жойлари ҳам ўшалар қаторида бўлсин!

Кимки бир кўнгли бузуғнинг хотирин шод
айлагай,
Онча борким, Каъба вайрон бўлса обод
айлагай.

Бу – ҳазратнинг байтлари. Инсоннинг вужуди Аллоҳнинг иморатидир, дейилади яна муқаддас китобларда. Бу иморатнинг пойдевори эса кўнгилдир. Қўл-оёқ синса, тузатса бўлар. Эт тилинса, битиб кетар. Аммо синган кўнгил қайта бутунланмас! Шу боис ҳам Эгам уни эҳтиётлаб қобирғаларнинг орасига жойламишдир. Кўнгил синса, бутун вужуд нурай бошлайди. Бу нурай бошлаган вужуд ким? У – бировнинг термулиб-тикилиб улғайтирган боласи, йиқилса, ота-онаси ҳам қулайди! У – ота, нураса, бир этак бола эгасиз қолади! Бу вужуд – бировнинг онаси, синса, оналигини бутун адо этолмайди! У – келин, туққан боласи қалбан ногирон бўлади! Кўнгли бузилган бу – шогирд, яйраб илм ўрганолмайди! Агар у шоир бўлса-чи?? Дейлик, олим бўлса-чи?? Не-не асарлар ёзилмай, ихтиролар битилмай қолади! Қаранг, қандай даҳшатли вайронагарчилик! Кўнгил

бузилди, қанча одамнинг бахту қувончига қирғин келди. Бир тил туфайли, бир кас туфайли! Бузғунчилик шайтоннинг ишидир. Кимки бировнинг кўнглини оғритса, шайтон қавмидандир! Энди Аллоҳнинг норизолиги уни тинч қўймас. Кўнгли синган одамни, ёинки ғамгусор одамни кимки дардини олса, хушнуд қилса, бузилган Каъбани тиккалаган каби бўлур ва олган савоби ҳам ўшанчадир! Дарвоқе, мана бу байтга ҳам назар солинг:

Каъбаки, оламнинг ўлуб қибласи,
Қадри йўқ, андоқки, кўнгил Каъбаси.

Каъбани Аллоҳнинг уйи, дейдилар. Одам Аллоҳнинг иморати, кўнгил эса Каъба деб аталмоқда. Каъбатуллоҳ жами мусулмонлар учун қиблагоҳдир. Аллоҳнинг уйи бўлгани учун у зиёратгоҳдир. Яна бу байтни ўқинг:

То хаёлинг кўздадир, кўз уйи гўё Каъбадир,
Ким туриб атрофидин киприкларим айлар
намоз.

Хаёлим кўзгусидаги Аллоҳга термуламан, кўзимнинг қорачиғи эса Байтуллоҳдаги Ҳажарул асвад – Қора тошга ўхшайди. Қора тош гир айланган халойиққа сажда нуқтаси саналгани каби, кўз қорачиғим Аллоҳ ёди билан тўлгани учун, киприкларим уни табаррук билиб, атрофида намоз ўқийдилар, – дейди шоир. Ана сизга олиймақом шарҳ!

Хуш, энди туну кун Аллоҳни дилига жо этиб, туну кун ҳисоб бериб, унга шукр келтириб, унга истиғфор айтиб юрган кўнгиллар-чи??? Каъба эмасми?? «Аллоҳ менинг қалбимда» деганки кишининг кўнглида Каъбаси бордир! Худо деган ҳир бир дил табаррук, уни ўзида асраган ҳар вужуд ҲАЗРАТИ ИНСОНДИР! Қарабсизки, ғофиллик билан ёки ғараз, кин билан, ёинки жоҳиллик билан ҳар қадамда бир Каъбани вайрон қилиб борамиз. Жавобига кўргиликлар қайтса, «Нега мени омадсиз яратдинг?» дея Яратганга таъна қиламиз.

«Қадри йўқ андоғки кўнгил Каъбаси» мисраси билан шоир «сен ҳув олис ҳаж сафарини орзулагунча, ёнингдаги каъбаларинг – ота-онанг, қавму қариндошинг, дўсту ёронинг ва атрофингдаги яхши инсонларни аввал зиёрат қил, Аллоҳни юракларига жойлагани учун ҳам, этакларини кўзингга сурт» – деб турибди.

Олтин қасрда яшагани билан, зару зумрадга ўралгани билан киши бахтиёрлик туймайди. Унинг руҳини авайлаш, кўнглига хуш келадиган биргина сўзни топиш, кайфияти билан ҳисоблашиш керак. Рухпарварлик шу. Кўнгил Каъбасини обод айлаш шу. Сиз ёнингиздаги кишиларни ихлос билан шод айлаб кўринг, инсонларнинг сиз авайлаган кўнгил каъбаларида яшаётган Аллоҳ сизнинг бутун умрингизни обод айлагай!

ТҮРТИНЧИ СУҲБАТ

Ишқ ранги

Ёшлик – сенинг баҳоринг. Бу фаслда чиройинг етук, ақлинг гўр бўлади. Аммо кузингнинг тўкин ёки ғариб келиши баҳорингга боғлиқ эканлигини унутма! «Ёшликда киши хато қилади-да» деб қутуламан дема! Чунки қилаётган ишингнинг номаъқуллигини билиб турдингми, тамом, шайтонга қулоқ солганинг шу! Ва умрингнинг қайсидир фаслида бунга албатта жавоб беришингни ёдингда тут. Ҳаётимиздаги жами катта-кичик жараёнлар мутаносиблик ичра яшайди: офтоб урмаслиги учун дўппи киямиз, тикон кирмаслиги, совуқ тегмаслиги учун пойабзалда юрамиз. Меъдамиз ишдан чиқмаслиги учун тишни яратиб қўйибди, яхши-ёмонни ажратиш учун ақл-хушни, ... ва ҳоказо! Киши юрагига эҳтирос тушиб мувозанатдан чиқса, мутаносибликдан чекинса, дарҳол муҳаббатга тўнкайди. «Ахир бу севги-ку, менда гуноҳ йўқ», – дея ёқасини чок этади. Хўш, ишқ ўзи қай тусда бўлади?? Ошиқликнинг қандай белгилари бор?

Навоий ҳазратлари ёзадилар:

Ошиқ они билки, эрур дарднок,
Ҳам тилию ҳам кўнглию ҳам кўзи пок.

Келинг, шу мисраларнинг қатига кириб кўрайлик. Кишига ҳақиқий ишқ келса, худди

бемор каби ҳазин, ўйчан бўлиб қолади. Овози шикаста тортиб, феъли ҳалимлашади. Ўзи билан ўзи гаплашиб, куни-ю туни дилида ёрига ёлбориш билан кечади. Ошиқнинг суврати шу.

«Тили пок» дегани надир? Ишққа йўлиққан одам ёлғон гапиролмай қолади, мақтанмайди. Қаттиқ гапи билан бировга озор бермайди, яхши-ёмонни ғийбат қилмай қўяди. Кимсанинг сирини кимсага етказмайди. Тили поклик шу. Агар шу ишларнинг тескарисини қилаётган бўлса, билингки, ҳали унга муҳаббат келмабди!

«Кўнгли поклик» надир? Ҳақиқий ошиқ бировга ҳасад қилмайди, гина сақламайди, қасд олмайди. Суйган кишиси деб ранги сарғайиб, дили пора бўлса ҳам, тилга чиқариб ноўрин рашк қилмайди. Бу ёқдан севги изҳор қилиб, бу ёқдан тинмай гумон қиляптими, бировдан ўч олиб, бировнинг ютуғидан кўкариб юрибдими, билингки, ҳали унга муҳаббат келмабди!

Кўнгли покликнинг яна бир кўриниши – таъма қилмасликдир. Суйганимга етишим шарт дейилган жойда муҳаббат йўқ! Ошиқлик туфайли инсонга қоладиган энг катта манфаат ИШҚДИР, ишқнинг ўзидир! Шу ишқ боис тилинг тозаланди, дилинг тозаланди, бундан ортиқ мукофот бўладими?? Бу деган сўз – бу феъл билан умр бўйи барака топасан, ҳеч борада камлик кўрмайсан дегани! Бу

дегани қалбингга қуёш кирди, энди умр бўйи жисмингда бодом гуллайди, томирларинг аро «Чўли Ироқ» янграйверади, энди ҳеч зерикмайсан – юрагингнинг булбули сай-райверади дегани!

Шоир айтган «кўзи поклик» надир?? Тилу дилнинг бузилишига сабаб бўладиган асосий нарсa кўзнинг нопоклигидир! Агар кўз шайтонга бой берилмаса, дунёнинг энг гўзал ранглари билан таништирувчи устози аввал удир. Кўз тафаккурга озуқа узатади, тафаккур кўнгилни уйғотади, қарабсизки, фаолият бошланади. Пок фаолият яратувчи кўз пок кўздир. Расулulloҳ (с.а.в.)га келган биринчи илоҳий ваҳийнинг биринчи сўзи ҳам «Ўқи!» каломи бўлганини яхши биласиз. Илм ўқиган кўз – пок кўз. Ҳунар ўрганишга нур тўккан кўз – пок кўз. Атрофга, одамларга яхши ният билан қараган, уларнинг чехрасидан яхшилик қидирадиган, бировнинг ғамига ўзи ҳам йиғлаб, кўнгилни ҳам бўзлатадиган кўз – пок кўз. Рўбарўсидаги одамини Офтоб билиб, унинг юзига тик қаролмай турган кўз – пок кўз.

Зинонинг аввали кўздан бошланади. Қайсики кўзда ҳаё йўқдир, зинокашдир! Қайсики кўз учраган чехрага нафс билан боқса, зинокашдир! Зинокаш эса ҳеч қачон ошиқ бўлмас, унга муҳаббат келмас, ИШҚ УНДАН ҲАЗАР ҚИЛГАЙ!

БЕШИНЧИ СУҲБАТ

Ихлос

«Ихлос – халос!» – дейди халқ. Халқнинг тилида ўлмай келяптими, демак, бу сўзнинг тоши оғир. Бир кунига ярайдики, халқ бу зил юкни кўтариб юради. Биродар, сиз ҳам эгилинг-да, пойингизда сочилиб ётган халқнинг сўзларига меҳр билан қулоқ тутинг, мағзини туйинг ва амалиётингизда қўллаб кўринг – муаммоларингиз камайиб бораверади!

Ҳазрати Навоийда шундай мисралар бор:

Ранж кўрмай киши топарму фароғ,
Кўнгли ўртанмайн ёнарму чароғ,
Тухум ерга кириб чечак бўлди,
Қурт жондин кечиб ипак бўлди,
Лола тухмича ғайратинг йўқму,
Пилла қуртича ҳимматинг йўқму??

Жонинг қийналмагунча фароғат йўқдир, демоқда шоир. Жонингни қийновда ушлаб турган эса ўша ихлосдир! Ҳамма хунарманд, ҳамма истеъдодли ва ҳамма лаёқатли кишида ихлос бор деб бўлмас экан. Халқона айтганда, ўзига берилган неъматлардан барака топганлар ихлосманд кишилардир. Бундай инсонлар қўл урганки нарсалари ва юмушларига катта муҳаббат билан қарайдилар, атрофда не бўлса, барини мукофот деб биладилар, озгина

қийналсам, шу нарса янада чиройли бўлиши мумкин дея, куймаланиб яшайдилар. Яшасин улар!

Гул бўлса-ю, ифори бўлмаса, бекор! Асал бўлса-ю, тахир бўлса, бекор! Нон бўлса-ю, куюк бўлса, тил бўлса-ю, дилни эрита билмаса, бекор! Шакл билан мазмунни монанд этиш учун эса ИХЛОС керак. Ихлос аралашган жойдагина афзаллик муқимлашади. Чироғнинг ёнаётган юраги – кўнгли унинг пилигидир. Юрагингга ўт тушса, яъни оловдай гуриллаб бир ишга киришсанггина мулодингга етасан. Мана, чироғнинг ихлоси жонини ўртади, аммо атрофни нурафшон қилди. Бу нурафшонлик ичра аввало ўзининг гўзал туришини қаранг, парвона унга жисмини қурбон қилаётир, инсонлар тегарасига интилаётир, ошиқлар суйганларини «чироғим» деб унга менгзаётирлар! Асл фароғат – шу!

Ихлос – бу астойдиллик, диққатни, сабрни, кучни бир нуқтага тўплаш, шайтонни нари итариш, кўтаринкилик, меҳнатингнинг натижасига ишонишдир. Кўрганларимдан бир мисол айтай: умр йўлдошим осмондаги ой эмас, чигилингизни ёзадиган ширин лаҳжаси ҳам йўқ. Аммо зимдан бу кишига тан бераман. Ўйлайманки, бу одамнинг Аллоҳ олдида юзи ёруғ – у ўзидаги имконларни ҳеч қачон чанг бостириб қўймаган ва унга берилган умрдан тинмай самар олгани-олган. У асли меъмор, иши лойиҳа, қоғоз билан ишлаш.

Аммо қачон қараманг, арра-ранда, темир-терсак ичида. Дастлаб ертўланинг дарчасига ром созлади, ўхшади! Кейин ўша ерга эшикка уринди, бинойидек чиқди. Сўнгра айвонга ром ясади, аста уйларга эшик ясашга ўтди... Қарабсизки, янги уйнинг жами ёғоч ишларини ўзи уддалади. Унга чой ташиб, нон ташиб юриб укаларимнинг кўзи пишди. Ўзларига уй солиш навбати келганда, деярли ўзлари тиккаладилар. Оёғининг тагида уймалашиб юриб, ўғилларим ҳам ҳунарыманд бўлиб кетдилар. Кулганлар ҳам бўлди, «Жонингиз қийналиб кетди-ю, шугинага қўл қўйиб юборсангиз, иморатингизнинг камини тиккалашиб юбораман» дейдиган «уддабуронлар» ҳам бўлди. (Ўша кезлар у бир идоранинг бошлиғи эди) У эса ихлосдан чекинмади. Янгидан-янги ишларни топаверди, тиришиб-тирмашаверди. Қарангки, киши эринмай, ихлос билан яхши ишга чоғланаверса, худо уни йўл-йўлакай ярлақаб, яъни ақлини чархлаб, ишнинг кўзини биладиган қилиб, бировга зорикмайдиган даражага етказар экан. Бир сўз билан айтганда, бундай бандасини керакли бўлишга сайлар экан. Илоҳим, ҳар бир инсонни атрофга керакли этсин! Энг катта мартаба шу!

Ихлос билан иш бошлаётган одам, Яратганга таваккал қилиб турган кишидир. Яратганнинг унга берган жисмоний ва маънавий имконларига суяниб турган кишидир.

Бундайларга мукофотим кўпдир, дейилади Қуръони каримда. Дунёнинг етти мўъжизаси саналган энг буюк ихтиролар ҳам, Регистон, Улуғбек обсерваторияси, Оқсарой, ватанимизнинг айрим жойларида учрайдиган, бир неча аср муқаддам бино бўлган, ҳали-ҳануз зилол сувларини сақлаб келаётган қудуқларгача ИХЛОС билан қилинган меҳнат ҳосиласидир. Ўлмай келаётган китоб, куй, суврат, ҳунармандлик буюмларининг узун умрига сабаб бўлаётган фақат ИХЛОСДИР!

Демак, ихлос – аввало инсонга муҳаббат, меҳнатга муҳаббат ва Аллоҳ сенга инъом этган ўзлигинга муҳаббатдир! Ва унинг қайтими ғоятда роҳатлидир – эшитяпсизми, «Тухум ерга кириб чечак бўлди, қурт жондин кечиб ипак бўлди»! Яхши она бўламан деб, навқиронлигингиз ўтиб кетса, маъқул фарзанд бўламан деб, бирингиз икки бўлмаган бўлса, чекингизга тушган тирикчилик юмушини ихлос-ла, яъни мукаммал ва ҳалоллик билан адо этаман деб, карвондан орқароқда қолаётган бўлсангиз, асло хомуш тортмангиз. Эртага ҳамманинг боласи райҳон бўлса, сизнинг болаларингиз анвойи гуллар бўлгай! Отанонгизнинг ризолиги туфайли болаларингиз сизни бошларига қўйгайлар! Ишингиздаги ҳалоллигингиз фарзандларингизни жиноятдан, бало-қазолардан асрагай! Берсин, берсин роҳатни, қарсиллаб турганингда эмас, илигингдан қувват кетганда берсин!

Лола тухмича ғайратинг йўқму,
Пилла куртича ҳимматинг йўқму??

Юрагингнинг ўртасига тегади бу хитоб! Болалигимдаги маҳалламизда Ҳалима опоқи исмли қўшнимиз бор эдилар. Кексайиб қолган бўлсалар ҳам, ҳамиша чаккалари таралган, қўйлаклари дазмолланган, қошларида ўсма бўларди. Шу опоқининг бир гапини бот-бот эслайман: «Фалончи барака топадиган қиз бўлибди-да! Қараб турсам, наमतларни қайириб, тағларигача супуряпти, ошхонадаги челақларида аксингиз кўринади-я!».

Опоқининг ўзлари ҳам ихлос билан рўзғор юритардилар. Ихлос бор жойда шакланган шахсият мавжуд экан. Бу бутунлик демақдир. Бундай одамлар ишни катта-кичикка ажратмайдилар, оддий пиёла ювишдан тортиб, қўйлакка тугма қадашгача улар учун муҳим иш. Энг қора ишларни ҳам сесканмай, берилиб бажариш ўзни хокисор, яъни тупроқ ичра тутмақдир. Ва бу қаҳрамонлик эмас, инсоннинг ҳар доимги феъли шундай бўлиши керак. Лола тухмики қора тупроққа юкиниб, гулга айланыптими, инсон бундан катта орият туймоғи, толеи сари ғайрат билан интилмоғи шарт дейди шоир! Қуртки ипакка дўниб турса, яъни астойдил меҳнати билан ўлмасликка сайланиб турса, эй Ҳазрати инсон, тезроқ ҳимматингни атрофга сочишга туш ва сени кутаётган улкан мукофотларга етиш йўлини қисқартир дея дилингизни уйғотади шоир.

ОЛТИНЧИ СУҲБАТ

Ҳар бир инсон – бир мўъжиза

Ҳазратнинг бир байтлари диққатимни тортди:

Сарву гулу лола харидори бор,
Ўтиннинг доғи бозори бор.

Доноларнинг гапи дори, оғриб турган жойингни тузатади... Бир кибрли қаламкаш ўзининг янги чиққан китобини танишига бераётиб: «Ўқиб кўрингчи, Фалончининг китоби зўрми, бу зўрми??» – дермиш. Эҳ, эсиз! Шу гапни айтган заҳоти унинг бозори касод бўлди деяверинг. Сабаби, ҳасад туғилди. Ҳасад туғилганки жой нурашга тушади. Ҳасадни пайдо қиладиган кибрдир. Ҳаволаниб юрадиган киши ўзида йўқ имконни бировда учратса, гаши келдими, кибрлангани шу! Кибр кишидаги бор истеъдодни ҳам сўнишга олиб келади. Нафсиламрини айтганда, ижодкор юрагида пишган истеъдод мевасини қоғозга тушираётганда ўтни ушлаб турган каби ўзи билан ўзи банд бўлади. Бировга ўзини солиштириш, фалончидан ўтказиб ёзаман дейиш қаёқда! Чўгимни учирмай қоғозга кўчирсам бўлди, деб жони ҳалқумида туради. Бундай мўъжизали дақиқалар худо буюрганга насиб этади! Бу муяссарликка етган кишиларда эса ҳеч қачон ҳасад бўлмайди.

«Хамса»ни ёзиб тугатган Навоий ҳазратларини султон Ҳусайн Бойқаро ўз отига миндириб, отнинг жоловини тутган ҳолда халойиқ қошида айлантириб, шоирни кўз-кўз этгани ёдингиздами?? Келинг, шу воқеани таҳлил қилайлик: бу билан Ҳусайн Бойқаро, биринчидан, шоҳ сифатида миллатпарварлик, ватанпарварлик кўрсатмоқда – у туркий тилнинг шу асар, шу замондоши туфайли жаҳон саҳнасига чиққанидан беҳад шод! Иккинчидан, шу аснода у миллатнинг обрўсини кўтарган шоирни ўзидан юқори ўтқизиб, ғоят гўзал шарқона лутфни намойиш этмоқда ва бу билан у адабиётга, жами ижод аҳлига рағбат бермоқда. Учинчидан, худонинг яна бир мўъжиза – мукофотини Навоийда кўриб, Яратганга ҳамду сано изҳор қилмоқда ва унинг ризолиги учун, у азиз қилган кишини эъзозламоқда. Тўртинчидан, у ўзи ҳам катта шоир ва руҳиятшунос эди, олтин ерда қолмаслигини, эртага «Хамса»дай гўзал яралма албатта баҳосини олажагини билиб турди ва бошқалардан аввалроқ Навоийни ғолиблик эгарига ўз қўли билан ўтқизди. Навоий миниб турган от султоннинг оти эди, рамзий тарзда айтиш мумкинки, Навоийни ғазал мулкининг султони этиб сайлаган дастлаб Ҳусайн Бойқаро бўлди. Шоҳ уни отига ўтқизмаса ҳам, шоирнинг манглайига шу бахт ёзиғлиқ экан, аммо Ҳусайн Бойқаронинг замондошлари олқишига сазовор бўлгани, дуо олгани қолди!

Аммо дунёда ҳамма Ой билан Кун эмас, ким баланд, ким қуйи! Ким эпли, ким мундоғроқ! Лекин ҳамманинг ўз ўрни бор – чумолининг ишини фил эвлалмайди! Сизнинг ишингизни эса мен! Инсон қай ҳолатда бўлишидан қатъий назар, яхшими, ёмонми, барибир Яратгanning бетакрор ижодидир. У ўзидаги бориға шуқр қилишни, ўзидан яйрашни билмаяптими, унинг устиға бировға ҳавас эмас, ҳасад қил-яптими, билингки, ношуқр ва у ҳали-вери ўсиб-унмағай! Фалончининг ютуғи менда бўлиши керак, деб туришнинг ўзи НАФС! Инсонға жами фалокатни етаклаб келадиган шу бадкирдор нафс!

Бу ёруғ оламни муътабар этган унинг рангдорлигидир! Бизнинг атрофимизда неки бўлса, у неъмат. Ҳар неъмат бир воқелиқдир – ўзининг моҳияти, яшаш фалсафаси ва ўзига хосликларға эға. «Сарви гулу лола харидори бор» – гул кўзни яшнатади, унинг мубталоси кўп, одамзод бутун умрини гулға буркагиси келади, нени севса гулға қиёс этади ва ҳ.к. Аммо «ўтиннинг доғи бозори бор»! Бу турфа дунёдир! Қанча инсон бўлса, диди, эҳтиёжи ўшанчи хилдир. Мавжудликки бор – албатта унинг харидори бор. Бу дунёда кераксиз нарсa йўқ, атрофингиздаги, оёғингиз остидаги жами нарсанинг талабгори, қидириб келгувчиси бордир! Гул неға гўддайиши керак, қачонки у ўтиннинг ўрнини боса олмаса! Гул димоғингизни яйратиб, кайфиятингизни қў-

таради холос. Ўтин эса уйингизни иситади, қозонингизни қайнатади, демак, ўрни келса, у жон сақлагичдир. Гулни ҳавасманд одамгина излайди, ўтиннинг қошига эса ҳамма ёппа боради. «Ўтинман» деб ўксиманг, биродар, ёки «Ўтинсан!» деб бировни ҳам камситманг, ки шоир айтганидай, ўтиннинг-да ўз бозори ва харидори бордир. Кимдир Алпомишдай ўғиллари билан фахрланади. Кимдир биргина, у ҳам бўлса ногирон боласининг баҳосини бу дунёдан ортиқ қўяди, ҳар «болам» деганда кўзидан шукронаси ўтдай чакнайди!

Инсоннинг ёшига ёш қўшилган сари тафаккури товланиб, дунё ҳақидаги тўхтамлари, ҳатто диди ҳам ўзгариб боради. Кеча ялпизни хуш кўрган кишига эртага жамбил маъқул кўриниши мумкин. Бу билан ялпизнинг баҳоси камайиб қолмайди, унинг яна ихлосмандлари топилаверади, излаб келаверади, бу – Ҳақнинг чеварлиги!

Инсонни томир-томиригача эритиб, яйратадиган БАХТИЁРЛИК нима? У қачон содир бўлади? Пулинг кўпайгандами ё молинг кўпайгандами? Ёйинки шону шуҳратга эришгандами? Йўқ! Яқинда бир кекса ўзбекойим гапининг ичида «инсончилик – нуқсончилик» деган иборани ишлатганди: одамнинг иқлими бетизгин! Бўлган сари бўлгиси келаверади. Талпиниб етишган гулу лолангиз қай муддатда сўлиса, эришган

ютуғингиз туфайли туйган бахтиёрлигингиз ҳам ўшанча давом этади, атрофингиз чандон тиллолансин, кўзингиз аста зерика бошлайди. Унинг устига, ақлга ақл қўшилган сари жисми жонингизда янгидан янги руҳий ва маънавий эҳтиёжлар бино бўлаверади. Ҳар истагингиз ушалганда бир бахтиёрлик туяверасиз. Демак, бахтнинг, бахтиёрликнинг сон-санови, эрта-кечи йўқ! Неча ёшда бўлишингиздан қатъи назар, иншооллоҳ, ҳали кўрасиз, ҳаётингизда бахтнинг минг бир чечаклари очилгай!...

Олма дарахти қай даврда бино бўлган бўлса, шундан бери аслига ўхшаб яшайди: олмачасига барг чиқариб, олмачасига гуллайди ва тарам-тарам рангли олма бўлиб пишади. Бир жумла билан айтганда, у олма бўлиб, олмаликка кўниб яшайди! Унинг ютуғи шунда, шунинг учун харидори тирбанд! Ўригу гилос ва бошқа-бошқалар... ҳам шундай. Сиз ҳам шундай, биродар, бир боғдирсиз – фақат сиздагина унадиган неъматлар сонсиз, келаётган харидорларингиз ундан-да сонсиздир!

ЕТТИНЧИ СУҲБАТ

Ва гар осон тутар осон!

Ҳазрати Навоий қошида ҳамиша ўзимни шифо илинжида турган бир бемордай сезаман. Унинг ҳамма ёзганларини албатта ўқишим керак деб бетоқат бўламан. Уққан сарим,

албатта, тугунимга ечим бўлади, руҳимнинг очиққан жойлари қоникади, деб ишонаман. Ва юрагимга битиб юраман: Навоийни варақма-варақ ўқиб улгуролмасам ва ўқиб улгуролмасам, бу дунёдан қашшоқ кетишим шудир!

Гоҳида дарс ўтар эканман, шоирнинг битта шоҳбайтини тўқсон минут давомида шарҳласанг ҳам, ичида яна гавҳарлари қолиб кетаётгандай бўлаверади. Бу дарсларни тингловчилар учун эмас, ўзимнинг роҳатим учун ўтаётганимни сезиб қоламан. Сўзлар қатига кирганим сари қулфи дилим очилаётганини, руҳим қанот ёзаётганини туяман. Тингловчиларнинг ҳам кўзларидаги маънолар ўзгариб боради. Навоийнинг тафти уларга ўтаётганини кўриб тураман.

Эй Навоий, дардлиғ назмингни дард аҳли билур,
Дардсиз доғи бўлур они ўқуғоч аҳли дард, –

дейди шоир. Ўқиган нарсангдан сенга «дард иници» кўзингнинг ўзинга тушишидир. Ўзингдаги дил, жон жуда нозик ва ширин неъмат эканлигини бирдан билиб қоласан! Юрагингга қамалган булбулни топиб оласан! Ана энди унинг нолонлари билан дардлашиш бошланади! Бу ўз-ўзини кашф этишдир!

Навоий, ўзни хуш тутким, кишига даҳр иши
бордир,
Агар мушкул тутар – мушкул, ва гар осон
тутар – осон,–

дейди яна. Бу байтни руҳимга бамисли асо қилиб олганман. Неча суҳбатдошни ҳам шу мисраларнинг талқини билан қаддини тиклагандай бўламан. Жами бечораликнинг чораси Яратганнинг қўлида. Ўзига таваккал қил ва ихлос билан юкун! Ихлос билан ҳаракат олиб бор. «Ва гар осон тутар – осон» – Ўзига ишон, мушкулингни ўзи осон қилади. «Агар мушкул тутар – мушкул» – борди-ю ғинғиллайверсанг, бесабр ва ношукр бўлсанг, осонингни ҳам мушкул қилиб юборади. Ёки «йиғи йиғини келтиради» дегани, ёки «торга тор, кенгга кенг дунё» дегани шудир!

Ғунчадек бўл қон ютиб кулмакка монанд, эй
кўнгил.

Шу ғунчадек қудратим бўлса, дунё юки менга ўйинчоқ эди, дейман ўзим ўзимга. Қонга тўлган бағир билан кулиб тура олишнинг номи – ИРОДА, САБОТ. Аммо иродали, саботли бўлиш ҳаргиз ҳусн ёки фазл эмас, БУРЧДИР. Боиси, Яратганнинг ҳукми билан дилинг доғ бўлди. Забунликнинг ўзи сенга бесабаб келмас. Бу – эҳканларингнинг меваси. Ишора борким, Аллоҳнинг жавобини очиқ чехра билан кутиб ол, балки унинг ҳиммати билан керагидан енгилроқ жазо олаётгандирсан. Агар уни шукрона билан қарши олмасанг, бундан бадтарроғи келиши мумкин!

Изоҳ:

Талқин этилган ҳадислар БИЛҚИЗ АЛАДДИН-нинг «Муҳаммад пайғамбар алайҳис-с-салом қиссаси» китобидан олинди. (Тошкент, «Камалак» 1991. Инглиз тилидан Жамол Камол таржимаси. Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф сўз боши ёзган.)

МУНДАРИЖА

Шайтон ёлғизни енгади.....	3
Яхшининг ёри Аллоҳ	7
Шайтондан сақланинг	11
Тавба қил!	18
Сўз билан обод кўнгил.....	22
Чўнг ибодат	28
Билмайин босдим тиконни	33
Аллоҳнинг жавоби	38
«Болам»лаб яшаганга яраша.....	44
Буюк уюшма	53
Оналик – олий мартаба	60
Буюклик оддийликдадир	66
Онаси ўлмаган ким бор?	71
Ақли расо бадгумон бўлмас	76
Навоий гулшани	80

Адабий-бадий нашр

Турсуной Содикова

ИШҚ РАНГИ

(Ҳадислар талқини)

4-китоб

Мухаррир Саидмурод Холбеков

Бадий муҳаррир Шухрат Мирфаёзов

Техник муҳаррир Екатерина Корягина

Мусаххих Фотима Ортиқова

Компютерда саҳифаловчи Зилола Алиева

Нашр. лиц. АИ № 290.04.11.2016 й.
2018 йил 12 сентябрда босишга рухсат этилди.
Бичими 84x108^{1/32}. Офсет босма.
Palatino Linotype гарнитураси.
6,51 шартли босма тобоқ. 4,12 нашр тобоғи.
Адади 3000 нусха. 454 рақамли буюртма.
Баҳоси шартнома асосида.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа
ижодий уйида чоп этилди
100128 Тошкент, Лабзак кўчаси, 86.

Телефон: (371) 241-25-24, 241-48-62, 241-83-29
Факс: (371) 241-82-69

www.gglit.uz info@gglit.uz

Содиқова, Турсуной

Ишқ ранги: ҳадислар талқини. 4-китоб. / Т. Содиқова. – Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2018. – 112 б.

Талкин этилаётган ва тақдим этилаётган мазкур Ҳадислар ижтимоий институтларнинг муҳим тармоғига дахлдорлиги – муаллифнинг оила, маҳалла ва одамлараро ўзаро муомала маданиятининг ўсиб бормоғига умидворлиги жиҳатидан ўқувчининг диққат-эътиборини тортади ва эътирофини қозонади.

УЎК 297.1

КБК 87.7